

Ludo Pivný

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 27
19/2012
19. máj 2012

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 0,50 €

Študent nemôže byť tovarom
Strana 4.

Dovolenkové lákadlá
Strana 5.

Vedecký tajomník
Maticy I. Sedlák
Strana 6.

Nejasnosti okolo smrti Štefánika
Strana 10.

Zo života
Maticy slovenskej
Strana 11. - 12.

SLOVO O SLOVENSKU

„Jedným z našich problémov je chápanie slobody. Sloboda môže byť tvorivá, ale môže byť aj deštruktívna. V mene slobody si ničíme slobodu... Dbáme na čistotu prostredia v ekológii, ne hromadíme haraburdie, smeti a balasty vo svojom vnútri.“ To sú slová kardínála Jána Chryzostoma Korca, ktoré vystihujú možnú podstatu toho, prečo po štyroch desaťročiach komunistického ateizmu a dvoch desaťročiach masového konzumu istá časť slovenskej verejnosti aj v súčasnosti nerada počúva o hodnotách, ktoré formovali život na našom území po celé stáročia.

V Preambule Ústavy SR je odkaz na cyrilo-metodskú, teda kresťanskú tradíciu, na ktorej stoja základy našej súčasnej štátnosti. Niekomu sa to nemusí páčiť, ale je to holý fakt. Bola tu už dávnejšie snaha pri novelizácii ústavy odstrániť z Preambuly tento odkaz na naše národné kultúrne tradície, ale nepodarilo sa to. Ak by to navrhovatelia, ktorí majú radi Slovensko, len nemajú radi Slovákov, dokázali presadiť, gumovanie tradícií z našich dejín by mohlo úspešne pokračovať v čoraz väčšej miere. Azda by sme sa dočkali aj toho, že v učebniciach by už nebola ani zmienka o tom, ako vďaka Cyrilovi (Konštantínovi) a jeho bratovi Metodovi sa staroslovenčina stala štvrtým liturgickým jazykom kresťanského sveta.

V knihe Etnogenéza Slovákov sú v stanovisku popredných slovenských historikov aj tieto slová: „S poľutovaním vnímame opakujúce sa úsilie o spochybňovanie autochtonnosti Slovákov na vlastnom národnom a štátnom území, ich kontinuity dejín, kultúry a jazyka... Existencia suverénnej Slovenskej republiky si prirodzene vyžaduje vnímať vlastné dejiny v súlade s kladným hodnotením celej etnogenézy nášho národa (kontinuálne doloženej od čias kniežaťa Pribinu) a jeho národno-emancipačného zápasu.“

Bliži sa 20. výročie vyhlásenia zvrchovanosti SR. Máme si čo pripomínať.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Český profesor Václav Vážný to myslel s čechoslovakizáciou naozaj vážne Jazykový prevrat v Matici slovenskej

BRATISLAVA (Peter MULÍK) – V medzivojnovom česko-slovenskom štáte sa Slováci ocitli v kurióznnej situácii. Pokiaľ v Uhorsku o existencii slovenskej národnosti nikto nepochyboval, ba vykazovala sa aj pri sčítaniach ľudu, v ČSR – v štáte, ktorý mal zabezpečiť záchranu Slovákov pred zánikom – odrazu Slováci neexistovali ani ako národnosť.

Počas prvej československej republiky sa nedá zistiť presný počet Slovákov, lebo štatisticky sa vyказuje iba „československá národnosť“. Čo nás však zachránilo pred rýchlou asimiláciou s českou väčšinou, bolo to, že českí jazykovedci blahosklonne uznali dve formy „československého jazyka“. Slovenčina bola iba jednou alternatívou takéhoto hybridného výmyslu. Aj keď tlak češtiny a čechoslovakistických teórií stále rezonoval, vznikla potreba kvalifikovane kodifikovať spisovnú slovenčinu, a tým zvýšiť jazykovú kultúru na Slovensku. Situácia sa vyhrotila po roku 1931, keď vyšli Pravidlá slovenského pravopisu. Vyдала ich Matica slovenská (MS) v Turčianskom Sv. Martine. Boli výsledkom

práce jazykového odboru MS, ktorý viedol český profesor Václav Vážný. V praktickej podobe sa usiloval uskutočniť predstavu o jednotnom československom jazyku, čo sa prejavovalo v slovnej zásobe týchto Pravidiel. Kodifikovali sa české slová ako poneváč, zeď, zedník, zdiť, láhva, láhev, mluviť, nabídka, nabídat, past, protajši, oteklna, kozel atď. Odmietali sa slová typu banovať, chýr, faloš, kefa, kefka, kocka, lebo boli typicky slovenské. V hláskosloví sa zaviedli dvojtvary typu krúžok – krúžek, lakeť – lokeť, sloboda – svoboda, podoby rvať sa, rváč, lhať, lháť popri tvaroch ruvať sa, luhať, luhár, ďalej tvary vedeť, treť, mreť a podobne.

(Viac na 2. strane)

V Rozhlase a televízii Slovenska si službu verejnosti vysvetľujú po svojom Verejnoprávnosť dávno zmenili na verejnopopravnosť

BRATISLAVA (Alexander GOCZ) – Podľa informácií od tajomníka Maticy slovenskej (MS) Petra Mulíka ešte pred rokom poslal predseda Maticy Marián Tkáč vedeniu RTVS ponuku na spoluprácu. Odpovede sa doteraz nedočkal ani od generálnej riaditeľky Miloslavy Zemkovej, ani od programového riaditeľa Ľuboša Machaja.

Budova Slovenského rozhlasu v Bratislave.

Zdá sa, že naša verejnoprávna RTVS o spoluprácu s najstaršou celonárodnou slovenskou kultúrnou ustanovizňou nestojí. Pritom Matica slovenská má nesporné tvorivé aj intelektuálne kapacity na to, aby obohatila vysielanie Slovenskej televízie aj Slovenského rozhlasu, keďže obe inštitúcie uzavreli tak trochu nanútenú „svadbu z rozumu“ 15. decembra 2010, keď vstúpil do platnosti príslušný zákon. Zároveň sa začalo prepúšťanie zamestnancov a jemne povedané „zvláštna“ personálna politika. V súkromných médiách, či už v tlačенých alebo v elektronických, je totiž zakázaná nielen spolupráca s iným (konkurenčným) médiom, ale aj akákoľvek politická angažovanosť. Výnimku môže povoliť šéfredaktor na základe súhlasu majiteľa periodika, čo sa deje veľmi zriedkavo a obyčajne sú za tým komerčné záujmy. Aké záujmy

má však mať verejnoprávna RTVS okrem objektívneho spravodajstva a saturovania kultúrnych potrieb občanov Slovenskej republiky? Najmä keď si ju platíme my všetci prostredníctvom koncesionárskych poplatkov a nepriamo aj prostredníctvom našich daní zo štátneho rozpočtu. Preto je zarážajúce, že v RTVS pôsobia ľudia jednoznačne zviazaní s konkrétnymi politickými silami. Azda najvypuklejším príkladom sú dvaja redaktori – Róbert Kotian a Juraj Hrabko, obidvaja pôsobiaci takmer monopolne v oblasti politickej publicistiky. Pritom Kotian bol v roku 2006 hovorcom a sivou eminenciou strany Slobodné fórum a Juraj Hrabko dokonca kandidoval v roku 1998 za Stranu maďarskej koalície. Skutočne čudný meter na nestrannosť redaktorov zo strany RTVS.

(Viac na 2. strane)

3 OTÁZKY PRE: JUDr. Juraja HORVÁTHA, predstaviteľa ľudsko-právnej organizácie

• Slovenská republika sa zrejme dočká tretieho napomenutia OSN, lebo doteraz nezriadila nezávislú inštitúciu na monitorovanie a ochranu práv detí. Ako hľadáte na túto hrozbu z pozície výkonného riaditeľa Slovenského národného strediska pre ľudské práva?

Dohovor o právach dieťaťa je medzinárodnou zmluvou a má podľa Ústavy Slovenskej republiky prednosť pred zákonmi. Ak nespĺňame naše medzinárodné záväzky aj voči OSN, vyšleme do sveta veľmi zlý signál. Slovensko významne ohrozí svoju dôveryhodnosť a prestane byť rovnocenným partnerom pre medzinárodné spoločenstvo. OSN bude potom uplatňovať princíp „trikrát a dost“.

• Čo nám chýba na to, abysme takúto inštitúciu mali?

Stále nám chýba právna existencia orgánu či inštitúcie, ktorá chráni všetky práva dieťaťa podľa vnútroštátnych právnych predpisov i medzinárodných zmlúv. Tá by prijímala a vybavovala sťažnosti detí, ale aj sama z vlastnej iniciatívy vyhľadávala problémy pri ochrane a uplatňovaní práv dieťaťa. Jej úlohou by tiež bolo navrhovanie a odporúčanie opatrení na ich nápravu. Slovensko by malo zriadiť túto inštitúciu zo záujmu o ochranu detí a nie pre zvyšujúci sa tlak zo zahraničia.

• Napriek viacerým vašim iniciatívam táto téma doteraz nenašla podporu štátu. Mohla by nastať

zmena po nástupe novej exekutívy?

Verím, že nová vláda, s ktorou sme začali v tejto veci rokovať, aj napriek krátkemu času do odovzdania 3. periodickej správy o uplatňovaní práv dieťaťa (jún 2013), po 1. odporúčaní a 2. urgencii sa vyhne tretiemu upozorneniu OSN v tejto oblasti a svoj záväzok splní. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva je pripravené stať sa požadovaným orgánom s mandátom pravidelného monitorovania a hodnotenia pokroku pri implementácii Dohovoru a s oprávnením prijímať a preskúmavať sťažnosti od detí alebo v ich mene o porušeníach ich práv.

Zhovárať sa Ivan BROŽÍK

ISSN 0862-8823
9 770862 882007

Český profesor Václav Vážný to myslel s počesťovaním slovenčiny naozaj vážne

Jazykový a názorový prevrat v Matici slovenskej

(Dokončenie z 1. strany) – Otvorenú kritiku týchto pravidiel s ich tendenciou o počesťovanie a deštrukciu slovenčiny začal mladý slovenský jazykovedec Henrich Bartek v mesačníkoch Slovenské pohľady a Elán. Požiadavku na revíziu pravidiel obsahovalo Memorandum 128, nazvané podľa počtu jeho signatárov, na čele s Jánom Smrekom.

■ HLINKA A RÁZUS

Text Memoranda podpísali slovenskí autonomistickí politici Andrej Hlinka a Martin Rázus. Návrh Memoranda podal Jozef Cíger Hronský a na zasadnutí výboru MS v predvečer valného zhromaždenia MS ho predniesol jej tajomník R. Kľačko. Jazykový prevrat v Matici slovenskej sa odohral na valnom zhromaždení 12. mája 1932 na pozadí generáčnej výmeny. Pre ďalší vývoj mali veľký význam voľby tretiny výboru MS, do ktorého sa dostali Jozef

Hanula, Janko Jesenský, Pavol Florek, Ján Pöstényi, Otto Škrovina, Ján Ursiny, Martin Rázus, Jozef Sivák, Milan Vančo a Jozef Cíger Hronský. Z výboru vypadli práve osoby späté s prípravou čechizujúcich Pravidiel slovenského pravopisu a s čechoslovakistickou orientáciou.

■ ZÁSADNÝ PRELOM

Logickým záverom zhromaždenia bolo prijatie Memoranda 128 pomerom hlasov 76 : 32, čím v Matici slovenskej jednoznačne zvíťazil prúd smerujúci k národnokultúrnej svojbytnosti Slovákov. Jazykový problém na pôde Maticy mal dosah na ďalšie spoločenské dianie. Najzávažnejší názorový spor v dovtedajšej histórii valných zhromaždení MS priniesol zásadný prevrat vo vnútri maticného hnutia. Výsledkom tohto „maticného prevratu“ bol nezvyčajný nárast počtu členstva Maticy slovenskej, ale aj mediálna kritika

a nepriazeň Prahy voči MS. Tridsiate roky boli v živote MS veľmi plodné a úspešné. Pozitívom bolo zdvojnásobenie členstva MS počas necelého roka. Negatívny postoj československých úradov sa prejavil znížením finančnej subvencie pre Maticu slovenskú a vylúčením Maticy z priprav a priebehu Pribinových slávností.

■ ČIASŤOČNÝ ÚSPECH

Hoci sa v Matici podarilo v máji 1932 zvrátiť počesťovanie slovenčiny, „maticný úzus“ sa používal iba v časti periodík na Slovensku. V štátom ovládaných a čechoslovakistických médiách sa Vážneho Pravidiel slovenského pravopisu rešpektovali až do vyhlásenia autonómie v októbri 1938. V nových Pravidielach slovenského pravopisu, ktoré v roku 1940 vydala Matica slovenská, sa v zásade kodifikoval maticný spisovný úzus.

Foto: pravda.sk, koláž: ar

V Rádiu a televízii Slovenska si povinnú službu verejnosti vysvetľujú po svojom

Verejnoprávnosť už dávno zmenili na verejnopopravnosť

(Dokončenie z 1. strany) – Ak chceme pochopiť celú genézu súčasného stavu verejnoprávnej RTVS musíme cúvnuť do minulosti. Konkrétne do apríla 2006, keď sa Miloslava Zemková stala generálnou riaditeľkou Slovenského rozhlasu. Po masívnom prepúšťaní, pri ktorom mali pred-

nosť dlhoroční odborníci a osobnosti slovenskej kultúry, nastalo nenápadné prijímanie nových redaktorov. Keďže dobrovoľne odstúpivší protikandidát Ľuboš Machaj bol niekoľko rokov riaditeľom súkromného Rádía Twist, bolo jasné, odkiaľ a z akých kruhov sú nové posily. Napríklad

súčasná riaditeľka Centier spravodajstva RTVS Anna Sámelová, ktorá tiež pôsobila v spomínanom rádiu, pre médiá nedávno povedala: „Ako zlomovú udalosť som pociťovala úmrtie pána prezidenta Václava Havla.“ Čo viac dodať...

K náhle zverejneným plánom vedenia RTVS investovať 4,9 milióna eur do modernizácie štúdií predstaviteľia súčasného MK SR vydali stanovisko: „Považujeme za nelogické, že na jednej strane chce RTVS prejsť do nových priestorov a súčasne ide staré priestory pomerne veľkou sumou rekonštruovať.“

oficiálnymi zamestnancami RTVS. Pracujú totiž na zmluvu a čuduj sa svet, nikto nám nevedel podať informáciu o ich honorári. Určite nebude taký podvyživený, ako sú platy radových redaktorov, ktorí začínajú našu „slovenskú BBC“ opúšťať jednak z materiálnych dôvodov, no najmä pre netransparentnú a dusnú atmosféru. Posledné medializované výpovede štyroch redaktoriek televízneho spravodajstva sú len vrcholom ľadovca. Podľa našich zistení sa vláda a MK SR rozhodli danú situáciu riešiť. Hovorí sa o tom, že novým generálnym riaditeľom RTVS by mal byť Michal Gučík, ktorý donedávna šéfoval TA3. Ostáva len veriť, že slovo verejnoprávny má pre budúceho riaditeľa, nech ním už bude ktokoľvek, iný význam ako pre súčasné vedenie našej „Rozhlasotelevízie“.

Karikatúra: A. MIŠANEK, foto: archív

■ ČUDNÉ ROZHODNUTIA

Novú generálnu riaditeľku RTVS začala široká verejnosť prvýkrát vnímať najmä cez kauzu predaja zvuky Večerníčka súkromnej banke a cez nekonečné ťahanice okolo zvyšovania jej platu až na súčasných takmer 5 tisíc eur, samozrejme s patričnými odmenami. Spriatelene médiá pritom cudne obišli zázračne vysoké náklady na webovú stránku našej verejnoprávnej inštitúcie, ktorá dodnes patrí medzi najneprehľadnejšie a z ktorej sa v podstate nič nedozviete.

■ NEPREHLADNOSŤ AKO PRINCÍP

Samozrejme, že sme sa pani generálnej riaditeľky spýtali, ako sa nestrannosť a objektivita verejnoprávnej inštitúcie zhoduje so stranickou aktivitou vyššie menovaných redaktorov. Tak ako Matica slovenská v prípade svojho návrhu na spoluprácu do uzávierky tohto čísla nedočkali sme sa odpovede na naše otázky. Čo sa nám však podarilo zistiť, je fakt, že tak spomínaný R. Kotian, ako aj J. Hrabko nie sú

VŠIMLI SME SI

Dôstojnosť ustanovujúceho zasadnutia Národnej rady SR krikľavým spôsobom narušil Juraj Miškov zo strany SaS. K poslaneckému sľubu na Ústavu Slovenskej republiky pristúpil nevhodne oblečený, čím ostro kontrastoval s ostatnými kolegami z nového parlamentu. Farba jeho obleku bola v rozpore s protokolom, nehovoriac o chýbajúcej kravate.

Ešte raz o slávnostných trápnostiach

Takáto demonstrácia zovňajšku počas slávnostného ceremonálu za účasti hlavy štátu vyznela nevhodne. Dalo dosť námahy zabrániť zraku, aby neskĺzol na Miškovove topánky. V obave, či mu náhodou z nich netrčí slama... Miškov, obdivovateľ Singapuru, by si takého faux pas v malej ostrovej krajine nedovolil. Dokonca ani nie naoko menšie prešľapy, ako napríklad vyplutie žuvačky, odhodenie zvyšku cigarety alebo papiera. V takom prípade by ho čakala masťná

pokuta. Ešteže je Slovensko k podobným trápnostiam zhovievavé. Lenže potom to aj tak vyzdá. Počas sľubu prekvapil poslanec Igor Hraško z OĽaNO odedy do kroja z Turca, čo sa dalo akceptovať. Menej už pohľad na Štefana Kuchtu z toho istého politického subjektu kráčajúceho pred plénom v rozopnutom saku, prípadne na Pavla Freša z SDKÚ-DS v tmavomodrej košeli. Za povšimnu-

tie stálo, že v 150-člennom parlamente potvrdilo svojim podpisom súhlas s nastávajúcou funkciou sedem ľavákov. Medzi nimi bývalý minister vnútra Daniel Lipšic i jeho nástupca, ktorý sa onedlho porúčal z NR SR na ministerské kreslo, Robert Kaliňák.

Diskutovať na tému vhodného oblečenia alebo upravenia poslancov pri významných príležitostiach by bolo možné poukázaním na ďalšie nespomenuté detaily. Ide o to, aby sa okamžite zbavili návykov nepriateľských k všeobecne rešpektovaným tradíciám a obyčajam. Vtedy naši zákonodarcovia získajú všeobecný rešpekt v celej spoločnosti, ktorú na základe volieb zastupujú. Pravda, musia aj dokázať, že sú súci aj odborne a ľudsky.

Rudolf ZELENAY

Matica sa vracia ku koreňom – obnovila štatút zakladajúceho členstva

Pribúdajú mená prvých veľkodušných darcov

Vedenie MS sa v minulom roku rozhodlo nadviazať na myšlienku národných dejateľov, ktorí už pri založení Maticy v 19. storočí mysleli aj na jej ekonomickú podstatu a zabezpečenie do budúcnosti. Jedným z podporných prvkov národnej ustanovizne v jej začiatkoch bolo zavedenie rôznych systémov členských príspevkov. Matica slovenská mala štyri druhy členov – zakladateľov, riadnych členov, podporovateľov a čestných členov.

AKTUÁLNE

Zakladajúcim členom Maticy sa stal aj Andrej Danko, podpredseda SNS (vpravo).

K systému zakladajúceho i podporujúceho členstva sa vrátilo súčasné vedenie Maticy inšpirované príkladom z minulosti. Predseda MS Marián Tkáč k tomu hovorí: „Musíme sa vrátiť ku koreňom. V prvých stanovách MS sa uvádza aj riadne členstvo a zakladajúce členstvo. Rozdiel bol len vo výške príspevku, nie v čase vstupu člena do MS. V spise z roku 1874 sú uvedení riadni aj zakladajúci členovia. Teda v tomto významne zakladajúci člen neznamená, že bol pri založení Maticy, ale že podporil jej základy. V archíve sa zachovali mená zakladajúcich členov s poradovými číslami po číslo 102.“

Číslo 1 mal Ján Francisci, číslo 3 Andrej Radlinský, ďalej boli Štefan Moyses, Karol Kuzmány, Jozef Miloslav Hurban, ale napríklad aj cisár František Jozef a mnohé ďalšie významné osobnosti. Ide o dvojaký význam obnovy zakladajúceho členstva. Prvým je morálny význam spočívajúci v tom, že záujemca sa môže takto zapísať do rodiny tých, ktorí zásadne podporovali a podporujú Maticu slovenskú. Druhý význam či prínos je finančný, keďže Matica týmto spôsobom môže nazhromaždiť peniaze, ktoré sa budú evidovať na osobitnom účte a budú slúžiť na podporu miestnej a regionálnej kultúry, ale napríklad aj na stavanie pamätníkov.“

Po obnovení štatútu ako prvý ešte v minulom roku 8. 12. 2011 zaplatil zakladajúce členstvo Mgr. Vladimír Hrtko z Bratislavy v sume 500 eur. Rovnakou sumou už v tomto roku prispeli: Ing. arch. Ivan Jozef Korec z Bratislavy, Ing. Iveta Mikušová a Ing. Tibor Mikuš zo Suchej nad Parnou, Stanislav Obický z Vyšného Kazimíra, prof. JUDr. Jaroslav Chovanec z Bratislavy a Andrej Danko. ThMgr. Ignác Juruš zo Suchej nad Parnou zaplatil zakladajúce členské 600 eur. Po 500 eur zaplatili Ing. Marián Tkáč z Bratislavy, Dagmar Tkáčová-Vanečková tiež z Bratislavy, Ing. Ján Slota zo Žiliny a prof. RNDr. René Matlovič z Prešova. Štatút podporujúceho člena s príspevkom 100 eur má Marcela Korecová z Bratislavy.

(rkh - foto II)

Dilemy Daniela Lipšica

Roman MICHELKO

O tom, že slovenská pravica je v hlbokkej, priam systémovej kríze, nemožno pochybovať. Otázne je, či pri súčasnej ideovej a personálnej mizérii má vôbec šancu vyhrabať sa z nej. O akýsi chabý a navyše aj zúfalý pokus zachrániť pravicu sa pokúša „večný podpredseda“ (citát F. Mikloška) KDH Daniel Lipšic.

Daniela Lipšica poznám od roku 1991, keď (jeden rok) študoval okrem práva aj politológiu. Jeho vstup do straníckej politiky nebol priamočiary. Nezačínal ako väčšina kádeháckych kádrov jeho generácie v KDMS (Muránsky), ale v pravicovo-liberálnej ODM. Keď v roku 1998 vstúpil do politiky vo funkcii vedúceho úradu na ministerstve spravodlivosti, bolo pre mňa prekvapením, že „kope“

za konzervatívno-kresťanské KDH. Jeho dovtedajšia politická história ho skôr kvalifikovala za nominanta DS. Ako sa neskôr ukázalo, jeho politickú trajektóriu nasmerovala divoká karta, ktorú mu vtedy dal predseda KDH a minister spravodlivosti Ján Čarnogurský. No a potom nasledovala priam raketová kariéra.

Veľmi skoro sa stal podpredsedom KDH, čo mnoho starých zaslúžilých straníkov (Brocka) nieslo dosť ťažko. Zdá sa však, že jeho raketový vzostup zároveň znamenal preňho dlhodobú stagnáciu, ktorú sa pokúšal viackrát prelomiť. Po odchode Čarnogurského z politiky sa Lipšic začal orientovať na skupinu konzervatívnych fundamentalistov okolo Vladimíra Palka. Po odchode KDH z dru-

hej Dzurindovej vlády sa jasne ukázala „konfliktná“ línia medzi pragmatikmi (Fronc, Brocka) a fundamentalistami (Palko, Minárik). Spor, ktorý nakoniec stranu rozdelil, bola ponuka na vstup do vlády so Smerom v roku 2006. Vtedy boj o „nepoškvrcenosť“ fundamentalisti prehrali, ale keďže výsledok

KOMENTÁR

hlasovania o vstupe do vlády prišiel neskoro, nakoniec ostalo KDH v opozícii. Neobišlo sa to však bez strát. Lipšic sa spolu s Palkom a Minárikom vzdali postu podpredsedov strany a Palko ohlásil svoju kandidatúru na post predsedu KDH. Na zlomovom sneme, kde Palkova línia prehrala, sa však ukázalo, že Lipšic je viac pragmatickejší

než hodnotový politik a svojich súpútnikov opustil. Na rozdiel od svojich kolegov kandidoval na post podpredsedu KDH a nakoniec sa ním aj stal. Samozrejme, zo strany svojich kolegov to bolo hodnotené ako „veľmi nerytierske“ rozhodnutie. Vtedy sa naplno ukázal rozdiel medzi Lipšicom a jeho spoločníkmi. Lipšic si racionálne uvedomil, že rozhodnutie založiť vlastnú politickú stranu „je na hranici (skutočnosť dokázala, že za hranicou) politického prežitia“. Ako pragmatický politik si preto vyhodnotil, že zotrvanie v KDH je pre jeho politickú budúcnosť oveľa výhodnejšie než nasledovanie svojich partnerov do politickej neistoty. Od tých čias je Daniel Lipšic v KDH politikým solitérom, bez výrazných a vplyvných spojencov, viacmenej trpený, pretože dokáže strane priniesť dosť hlasov, ale s jasne vymedzenými mantinelmi vplyvu a s jasným limitom pre jeho ambície.

Niet pochýb o tom, že Daniel Lipšic spolu s Róbertom Kaliňákom sú najtalentovanejšími politikmi nastupujúcej generácie. Problém je v tom, že

v strane, v ktorej pôsobí, mu to je viac na škodu ako na ošoh. Treba si totiž uvedomiť rozdiel medzi tým, ako vníma Lipšica verejnosť, vrátane voličov KDH, ktorí mu dali viac preferenčných hlasov ako predsedovi Figeľovi, a ako ho vníma stranícke prostredie. Medzi týmito dvoma svetmi je totiž hlboká priepasť. V štruktúrach KDH nehrajú prím mediálne najvýraznejšie osobnosti ako Lipšic, Procházka či Marcinčin, ale ľudia typu Fronc, Brocka, Abrhan, Pridal či Muránsky. To je pravá tvár KDH a práve títo ľudia rozhodujú, ako sa strana bude profilovať. Skrátka, „smrad a teplíčko“ – títo kádre majú svoje teplé politické miestečky vyárendované na dlhé roky až desaťročia dopredu a ak po niečom skutočne netúžia, tak je to nástup novej dynamickej a dravej generácie, ktorú sa Lipšic pokúša presadiť. Lipšic si to uvedomuje, aj preto tak dlho zvažuje svoju kandidatúru na predsedu KDH. A na vlastnú stranu, navyše po tom, ako dostal košom od Radíčovce, nemá ani financie, ani odvahu. Veru, ťažká to dilema.

Dôveru získali, ale vojna pokračuje

Peter JÁNOŠÍK

Slovenská a česká politická scéna mávajú často spoločné cesty. Pred dvoma rokmi v oboch štátoch zhodne nastúpili po ľavicových pravicových vládach, ktoré sa však začali zmietať vo vnútorných rozporoch. Spoločným menovateľom bola korupcia a nezhody koalíčných partnerov. Kauza Gorila sa na Slovensku stále prešetruje a súčasná česká pravicová vláda takmer doplatila na škandály okolo lídra strany Vecí veřejné Víta Bárta, ktorého súd právoplatne odsúdil za korupciu. Predseda poslaneckého klubu VV svojich spolustraníkov podplácal, proces s ním však vyplavil aj ďalšie otázky a na daktoré z nich VV stále dlhuje odpoveď. Zakladateľ Vecí veřejných už skôr vyhlásil, že ak

bude odsúdený či už podmienene alebo nepodmienene, odíde z vysokej politiky. Vysokou politikou isto nie je iba vedenie poslaneckého klubu či členstvo vo Veciach veřejných, ale aj samotný post poslancu. K tomu, či zostane v snemovni, sa Bárta zatiaľ nevyjadril.

Jeho malá strana, ktorej podpis na koalíčnej zmluve umožnil premiérovi Petrovi Nečasovi dva roky vládnuť, sa napokon rozpadla, a celá koalícia sa ocitla v situácii, keď hrozili – rovnako ako koncom minulého roku na Slovensku – predčasné parlamentné voľby. Česká ODS bola nútená pre Bártove prešľapy vypovedať koalíčnú zmluvu s Vecami veřejnými. Silu, akú má vláda Petra Nečasa v Snemovni, po rozpade klubu VV

otestovalo hlasovanie o dôvere, ktoré napokon vláda prežila, ale za cenu podpory prebehlíkov z Vecí veřejných. Z dvestočlenného parlamentu má Nečas na svojej strane 105 poslancov, čo sa v istých prípadoch môže stať kritickým. Vládu podporili poslanci

POZNÁMKA

z ODS, TOP 09, ako aj poslanci z platformy Karolíny Peake, ktorá sa odtrhla od VV. Vládi ďalej prejavili dôveru aj traja poslanci VV a dvaja nezaradení poslanci. Proti hlasovali poslanci ČSSD, KSČM, osem poslancov VV a nezaradení poslanci Kristýna Kočí a Vít Bárta. Nečas teraz na vládnutie potrebuje novú koalíčnú zmlu-

vu. Práve to opozícia – ČSSD a KSČM – Nečasovi vytýka, že rozpadom pôvodnej trojkolice mala skončiť aj celá koalíčná vláda.

Ak na Slovensku sa demonštrovalo proti kauze Gorila, Praha sa dočkala masovej stotisícovej demonštrácie proti vládnym reformám a celej koalíčnej vládi. Odbory, ktoré protest pripravili, sa nedejali, že predčasné voľby sa stanú nevyhnutnosťou, a keď sa tak nestalo, odhodlali sa položiť vládu Petra Nečasa na lopatky samy. V Čechách situácia vrie, proti vládi sú až dve tretiny obyvateľstva a s vládnymi reformami nesúhlasí 80 percent občanov. Podľa odhadov polície sa na demonštrácii zúčastnilo asi 90 000 ľudí, podľa odborov to bolo 120 000. Išlo o najväčšiu protivládnu demonštráciu od novembra 1989. Na zhromaždení na Václavskom námestí sa okrem odborov zúčastnilo okolo dvadsať občianskych iniciatív a hnutí. Akcia sa tak stala spoločnou kampaňou odborov a iniciatív nazvanou Stop vládi. Jej cieľom je demisia vládi,

predčasné voľby a zastavenie asociálnych reforiem. Demonštrácii predchádzal protestný sprievod taký dlhý, že v čase, keď už bolo jeho čelo na Václavskom námestí, bol jeho chvost ešte na námestí Winstona Churchilla. Celá trasa pochodu bola zaplnená divákmi. Vedľa hravých balónikov niesli demonštranti transparenty, ktoré už hravé neboli – vyjadrovali odpor k vládi a ku korupcii. Objavovali sa slogany ako: Rozkradli ste kasu, teraz choďte k đasu!, Je načase vyvetrať!, Demisiu tu a hneď. Demonštranti sa zišli do Prahy zo všetkých kútov republiky. Väčšina účastníkov je pripravená podobnú akciu zopakovať o mesiac. Vláda Petra Nečasa síce v parlamente dôveru získala, vojna však bude pokračovať. S Nečasovou koalíčnou vládou to ide aj tak z kopca a s každou ďalšou vládnou krízou by sa rýchlosť tohto pohybu k pádu zvýšila. Ak by to malo pokračovať, môžu ODS i TOP 09 skončiť ako strany „druhého sledu“. Aj to by bola paralela so slovenskými dzurindovcami či sulíkovcami.

SPOZA OPONY

Onedlho sa pretrhne vrece s článkami okolo Slovenského národného povstania, jedného z kľúčových dní v kalendári sviatkov Slovenskej republiky. Vzhľadom na novú politickú formáciu vo vládi sa samozrejme očakáva nielen tradicionalisticky, ale aj po novom formulované stanovisko k tejto udalosti. Dá sa zrejme povedať, že ide o najväčšie a najpočetnejšie vojenské vystúpenie Slovákov v dejinách. Zasa vypukne aj snaha povedať veci prívetne čierno-bielo. Pritom nič také jednoznačné nebolo.

Dlho sme sa museli vôbec domáhať toho, aby bolo povstanie uznané. Ponajprv osobne Beneš urobil všetko, aby význam povstania potlačil. Po skončení vojny v prejave do zahraničia Beneš hovorí o „patriotic uprising“ – vlasteneckom povstaní. Národné ako keby nebolo. Len čo Beneša vystriedal na pražskom Hrade Gottwald, už nastala éra popráv a väzení „buržoázných nacionalistov“. Až keď soviety pochopili, akú páku na Slovensku majú, bolo

povstanie uznané ako Povstanie na svoje dvadsiate výročie. Prišiel N. S. Chruščov z Moskvy, supervelmoci vtedajšieho sveta.

Keď sa doba zmenila, v Českom preklade sa začala na Slovensku predávať v roku 1990 britská encyklopedická kniha o protifašistických ozbrojených pov-

vedel o ňom však Wolfgang Venor, nemecký televízny dokumentarista – podal o ňom strhujúce svedectvo pred ním nikdy na Západe nepublikovaných faktov, ktoré teraz pripravujem pre maťičné vydavateľstvo. Opiera sa o výskumy Viléma Prečana, tie zmielti zo stola všetku argumentáciu

presvedčený. Opísal predsa Boj Slovákov za slobodu v roku 1944 – tak sa nazýva tretie vydanie knihy v nemčine. Je to svojho druhu jediné dokumentárne vydanie jediného autora vtedajšieho západného Nemecka a vlastne aj západnej Európy o SNP. Vydanie samozrejme v Československu,

o udalosti, ktorá sa tam odohrala 27. augusta 1944 – a znamenala začiatok krvavej popravy. Ňou sa začali krvavé jatky vyvolané na príkaz sovietskych partizánov. Pravda jatky, to je môj slovník, T. Winkler je presný, zaňho hovoria fakty – a čísla. V Sklabini partizánsky teror zanechal 119 popravených civilistov. Výpočet teroru je dnes známy a zdokumentovaný – v Sklenom takmer dve stovky partizánmi popravených.

Kto nechce ísť do dokumentov, môže si prečítať sprievodcu Slovenskom v nemčine, s ktorým k nám chodia nemeckí turisti. Je z pera Ernsta Hochbergera. Tam je všetko podrobne. Ale malým písmom na konci knihy. Veľkým písmom vedno s farebnými fotografiami je veľa o krásach Slovenska. Kniha sa volá Divy Slovenska. Autor je synom jednej z nemeckých civilných obetí popravených v Sklenom partizánmi. Uplynulo toľko rokov, že nielen autor, ale aj my môžeme hovoriť o povstaní všetko. Predovšetkým však najmä fakty.

Prečo treba čítať Winklera a Venora

Dušan D. KERNÝ

staniach v okupovanej Európe. Môžete trikrát hádať, o ktorom povstaní tam niet ani len zmienky. Samozrejme o tom na Slovensku. O márných pokusoch z čias prezidenta M. Kováča pozvať na 50. výročie SNP nemeckého prezidenta škoda hovoriť – v oficiálnom Nemecku o takomto povstaní nevedeli.

o vedúcej úlohe komunistickej strany v povstaní. W. Venor od pádu režimu v roku 1989 predpovedal a podporoval samostatné slovenské rozhodnutie vytvoriť bez cudzieho zasahovania buď konfederáciu s Českom, alebo samostatný slovenský štát. Bol o životaschopnosti samostatného slovenského štátu naplno

ale aj na Slovensku dlhé desaťročia obchádzané.

Dejiny povstania nemožno vnímať čierno-bielo. Svedčí o tom aj dokumentárna próza maťičiara Tomáša Winklera, naposledy v májovom vydaní maťičných Slovenských pohľadov. Je to protiváha dodnes na martinskej stanici visiacej oficiálnej tabuli

Po takmer absolútnom rozklade čaká rezort školstva náročná racionalizácia Škola nemôže byť fabrikou a študent tovarom

Eva SISOVÁ - Foto: Ladislav LESAY

Rezort školstva, vedy, výskumu a športu sa počas pôsobenia minulej vlády dostal takmer do absolútného rozkladu. Celý školský systém bude treba upravovať a racionalizovať. Čoho všetkého sa zmeny budú týkať, povedal pre SNN minister školstva Dušan Čaplovič.

Minister zdôraznil potrebu návratu školstva k národným koreňom: „Akosi sa v poslednom období pozabudlo na národný a kultúrny význam vzdelávania a vedy.“ Pripomenul tiež odtrhnutosť školstva od skutočných potrieb praxe: „Máme priveľa absolventov z oblasti sociálnych a humanitných vied, ktorí sa nedokážu uplatniť vo vyštudovanej profesii na trhu práce. Slovensko ich nepotrebuje tisícky. Je to pomýlené, chybné a zmenu môžeme dosiahnuť len od kreovania vzdelávania už na základnej škole – smerovaním na praktické vzdelávanie, na prírodné a technické vedy. Je to beh na dlhé trate, ale treba nekompromisne začať, opakujem, nebáť sa začať,“ zdôraznil.

■ ODVAHA AKO PREDPOKLAD

Rozhodnosť a odvaha je to, čo sme v predošlých dvoch rokoch vo vedení školského rezortu márne hľadali. Novému ministrovi tieto vlastnosti nechýbajú. Hneď jeho prvé rozhodnutia a kroky signalizovali zmenu štýlu riadenia aj zmenu priorit v rezorte a vyvolali zaslúženú pozornosť, ale aj očakávania. D. Čaplovič k téme nepopornosti a nevyváženosti školskej politiky a potrieb spoločnosti ešte dodal: „To však neznamená, že štát má rezignovať na vedy o spoločnosti, človeku, dejinách a kultúre. Treba ich rozumne rozvíjať a najmä dokázať transformovať ich všeobecný rámec do technických a prírodných vied, podobne ako vedy sociálne a humanitné dokázali prijať modernizáciu, napríklad z oblasti informatizácie. Konkrétne to znamená, prijať humanizáciu technických a prírodných vied a naopak oveľa väčšiu informatizáciu a novú exaktnosť vo vedách spoločenských. Bokom nemôže zostať vydávanie nových učebníc a ich kvali-

ta. Minister navrhuje opätovne sa vrátiť k revitalizácii digitalizovanej Planéty vedomostí, po ktorej volajú aj pedagógovia. Stanoví štátne vzdelávacie programy tak, aby bolo jasne definované, čo žiak, študent musí ovládať v jednotlivých ročníkoch a vo vyučovacích predmetoch. Spoločná škola nemôže byť vytlačaná z nášho vzdelávacieho procesu. Chaos v tejto oblasti treba zastaviť.

tabuľky úspešnosti oproti verejným a cirkevným školám. Samozrejme, české výnimkám,“ otvoril minister ďalšiu problematiku stránku. „Rovnako treba zväziť počet verejných vysokých škôl, ktoré nekontrolovateľne dopĺňajú nové a nové súkromné školy s detašovanými pracoviskami, zväčša s nízkou kvalitou, keďže škola sa veľakrát stáva fabrikou a študent je len tovarom. Viem, že to bude

odbornom školstve, ale aj nové zákony o celoživotnom vzdelávaní, o vysokých školách, o neformálnom vzdelávaní, o športe, o sponzoringu a mnohé ďalšie. Ich cieľom je orientovať naše školstvo v rámci racionalizačného a modernizačného programu na kvalitu, efektívnosť, úspešnosť na trhu práce, s prioritou na technické a prírodovedné študijné odbory a programy.

„Toto je potrebné zvládnuť za prvé dva roky,“ prízvukoval minister Čaplovič. Úlohy sú to náročné. Preto ich treba od začiatku intenzívne, ale aj rozvážne uskutočňovať. Po novom zákone prirodzene túži aj SAV, a samozrejme aj oblasť vedy, výskumu a vývoja, a to smerom na budovanie moderných technologických parkov, patentovej politiky, komercializácie výskumu. Toto všetko je však aj o dialógu, schopnosti odbornej komunikácie o pripravovaných, navrhovaných zákonoch, nariadeniach a vyhláškach vlády.

■ EFEKTIVITA PROGRAMOV

Konkrétne úlohy čakajú na rezort aj v oblasti využívania európskych fondov. Ak nedokážeme úspešne a efektívne využiť tieto európske zdroje v rámci operačných programov Vzdelávanie, Výskum a vývoj na prospech modernizačného úsilia v školstve a vo vede za roky 2007 – 2013 s čerpaním do roku 2015, na ďalšie plánovacie obdobie budú zdroje nižšie.

„Nebude to ľahká úloha, pripomínam, ak by sa tento cieľ dostal opäť na druhý koľaj, tak nie je možné urobiť v školstve, vo vede, vo výskume a v športe profesionálnu modernizáciu s jasným pozitívnym dosahom na zmeny v našej spoločnosti,“ uzavrel D. Čaplovič.

Nový minister školstva Dušan Čaplovič.

■ PREHODNOTIŤ FINANCOVANIE

Ukazuje sa potreba prehodnotiť kvantitatívne normatívy na žiaka či študenta, čo je dnes neprijateľné, a podporiť také financovanie, ktoré bude zohľadňovať úspech žiaka, triedy, školy a najmä úspešnosť absolventov na trhu práce tak v regiónoch, ako aj v národnej i európskej dimenzii.

„Súkromné školstvo nemôže byť zlatým teľaťom nášho vzdelávania. Žiaľ, výsledky svedčia o opaku, veď väčšina súkromných škôl sleduje len svoj zisk a nie kvalitu a úspešnosť absolventov, o čom svedčia ich hodnotenia na dne

ťažké, ale žiada si to sústredenie a vytrvalosť. Trebárs len v oblasti regionálneho, tzv. malého školstva som už publikoval štvrt' stovky konkrétnych opatrení na jeho revitalizáciu a modernizáciu.“

■ LEGISLATÍVNA PODPORA

Minister D. Čaplovič potom priblížil najbližšie legislatívne zámery, ktoré majú pomôcť deklarované zmeny presadiť. Treba pripraviť novely zákonov o financovaní školstva, štátnej školskej správy a samosprávy, o výchove a vzdelávaní, tzv. malom školstve, o pedagogických a odborných pracovníkoch, o

Starý názov Petržalky Engerau vznikol zo slov Ostrov Maďarov a Uhorská niva Uhrín je jedno z najrozšírenejších mien na Slovensku

Milan MAJTÁN - Ilustrácia: internet

Pomenovanie etnických Maďarov slovom Maďar (Magyar, Madjar...) sa začalo v európskych jazykoch používať od 18. storočia. V slovenčine sa až do začiatku 19. storočia nepoužívalo na pomenovanie príslušníka maďarského etnika slovo Maďar, ale slová Uhrín a Uher/Uhor.

Najstaršie zápisy osobného mena Ugrinus, z čoho pochádza Uhrín, sú z konca 12. a zo začiatku 13. storočia. V slovenskom jazykovom kontexte medzi najstaršie patrí zápis osobného mena Laczko Vhrzynowicz z roku 1416. V súčasnosti má na Slovensku priezvisko Uhrín/Uhrin 1 592 rodín, Uhrínek/Uhrinek 50, Uhrinčať 35 rodín, priezvisko Uher 500 rodín (Uhor 5), Uherčík 172 rodín, Uherka 71, Uherik 38 rodín...

■ V UHORSKÝCH ČASOCH

Uhorsko sa v staršej slovenčine často nazývalo slovom Uhry (podobne

ako maďarské, išlo však iste o lokality s maďarským obyvateľstvom a o názvy jazykovo maďarské.

HISTÓRIA

Najstarším známym zápisom toponyma utvoreného z maďarského etnonyma Maďar je zápis názvu dunajského ostrova pri Bratislave z roku 1225 ako Mogorsciget „ostrov Maďarov“, ktorý sa neskôr zapisoval v nemeckej podobe, v roku 1439 Ungerau „Uhorská niva“, 1509 Hungerau,

■ UHOR, NIE MAĐAR

Prvé maďarizačné zákony v roku 1792 zaviedli maďarčinu do škôl ako povinný vyučovací predmet, a potom v štyridsiatych rokoch 19. stor. sa maďarčina stala na všetkých školách vyučovacou rečou a úradným jazykom. Nemaďarské národy v používaných jazykoch Uhorska vtedy začali výrazne prejavovať rozdiel medzi pojmi Uhor a Maďar. Adam František Kollár v nedatovanom, po nemecky napísanom liste pred roku 1783 napísal, že bol Uhrom, ale nie Maďarom, lež Slovákom (Ich war wohl ein Unger, aber kein madjarischer, sondern ein slawischer). V starej slovenčine sa však prakticky až do konca 18. storočia používali na označenie príslušníka uhorského štátu príslušníka maďarského etnika iba slová utvorené zo základu Uhor, teda Uhrin/Uher/Uhor, Uhrinka/Uherka, Uhry, uherský/uhorský/uharský a podobne. Od konca 18. stor. sa na označenie príslušníka maďarského etnika postupne začalo používať aj pomenovanie Maďar.

Slovo Maďar (Maďiar) ako etnonymum sa v slovenskom texte prvý raz vyskytuje vo štvrtom zväzku Dúvernej zmluvy J. Fándlyho z roku 1790, keď tam spomína „hunsú“ históriu starých Maďarov. „V uherskej histórii najmodernejší, mnohovelební pán Štefan Katona takto nám volakedi v trnavskej škole vikládal: Že áziatských (ináč scithián-

ských, hunniánských) Tatarov, to jest starodávnych Maďarov, pohanských Uhrov, Belamber král áziatský, z áziatskej Tartárie prevédoľ do Europi, aš do krajni moldavskéj a sedmohradskéj r. 270. Po obidení tohoto národu v týchto krajných za 90 rokov naspátek do Ázie zavédoľ ho Atilla.“

■ TAKEJ REČI NIET...

Zo štúrovského obdobia však už máme množstvo dokladov o tom, že sa slová utvorené zo základu Maďar používali na vyjadrenie etnickej príslušnosti, a slová utvorené zo základu Uhor takmer dôsledne na vyjadrenie štátnej príslušnosti. Príklady – 1846 Maďari teda, ktorých národí slovenské Uhrami zovú, vrazili do zemí dunajských a vivrátili Velikú Moravu; 1846 spolumeštajňa naši v Uhorskej krajiňe, Maďari tím nás pomíliť chcu v našom živote národnom; 1864 neznajú, že uhorčinu, tak ako sedmohradčinu lebo rakúštinu nemožno prednášať, bo takej reči niet; 1865 Nemeck v Uhrách bývajúci je v politickom smysle Uhor...

V posledných desaťročiach 19. storočia sa významy slov Uhor a Maďar definitívne odlišili a v súčasnej slovenčine sa slová Uhor, Uhry, Uhorsko, uhorský používajú iba ako historizmy súvisiace s existenciou štátneho útvaru do roku 1918. Naopak slová Maďar, Maďarsko, maďarský a celá bohatá čelaď odvodovaných slov sa spájajú s etnicitou novodobého maďarského národa a existenciou maďarského štátneho útvaru po roku 1918.

Pohľad na Bratislavský hrad z Petržalky.

ako Čechy), územie dnešného Slovenska aj termínom Horné či Vyšné Uhry (1607 z Wyssnych Uher). Staršie sú doklady spomedzi názvov obcí. Tekovská obec (Veľké) Uherce sa zapisuje v roku 1274 ako Vgrich – Uhric, v roku 1293 ako Vgrouch – Uhrovce. Trenčianska obec Uhrovec je dolože-

1654 insula Engerau a podobne. Ide o dnešnú časť nášho hlavného mesta na druhom brehu Dunaja, ktorá sa v súčasnosti nazýva Petržalka.

Z uvedených dokladov vidno, že z etnonyma Uhor sa v starej slovenčine utvoril rad osadných názvov. Názvy s etnonymom Maďar vznikli

Odpoveď na otázku, čo vedia žiaci pred tým, než opustia brány základných škôl, malo priniesť tradičné testovanie deviatikov, ktoré absolvovalo takmer 44 tisíc detí. O výsledkoch testovania Monitor 9 sa rozprúdila živá verejná debata. Slovenskí deviatáci v tomto roku pri celoštátnom testovaní neprekonalí hranicu priemernosti. Na jednej strane dosiahli mierne zlepšenie v matematike, na druhej strane im body klesli v slovenčine.

Nechápu, čo čítajú!

Opäť sa ukázalo, že problémy robí žiakom základných škôl najmä porozumenie čítaného textu. Testy z matematiky, slovenského jazyka a jazyka národnostnej menšiny písali deviatáci z 1 449 základných škôl. Ako zhodnotil minister školstva Dušan Čaplovič, v matematike deti ukázali, že vedia zvládnuť nový typ úloh z aritmetiky a algebry. Horšie to už bolo s predstavivosťou v geometrii a kombinatorike. Priemer zreteľnejšie neprekonal ani pri slovenčine. „Mali ťažkosti s porozumením zmyslu obsahu textu, čo tu pretrváva z minulých rokov,“ skonštatoval minister. Vysvetľuje to tým, že školáci nečítajú. „Keď prídem do náhodne vybraných tried a pýtam sa detí, čo čítajú, zväčša povedia, že Harryho Pottera, ale aj to je už dosť zriedkavé. Žiaci nepracujú s čítaným textom. Chápem to ako daň dobe, keďže sú tu nové informačné systémy, ktoré sú pre mladých ľudí príťažlivejšie ako čítanie literatúry.“ Podobne to vidí aj riaditeľka Národného ústavu certifikovaných meraní vzdelávania Romana Kanovská: „Keďže naši žiaci nečítajú, výsledky zo slovenčiny sú horšie.“ Pripomenula, že testovanie deviatikov kopíruje medzinárodné testy, ktoré sledujú matematickú a čitateľskú gramotnosť v krajinách OECD. Tam síce slovenské školstvo pri matematike dosahuje medzinárodný priemer, pri pochopení literárnych textov však výrazne zaostáva.

Priemerne deviatáci svoje testy z matematiky napísali na 57,5 percenta, medzročne sa teda mierne zlepšili. Vlani žiaci testy napísali na 52,9 percenta. V slovenčine bola priemerná úspešnosť 54,5 percenta. Tu nastalo mierne zhoršenie, keďže v testovaní z roku 2011 dosiahol ich výsledok 58,2 percenta. Z krajov bol v matematike najúspešnejší Prešovský kraj, ktorý dosiahol priemer 60,6 percenta, najmenej úspešný bol Banskobystrický kraj s 53,6 percenta. Spomedzi okresov sa v matematike darilo najmä v Stropkove (82,3 percenta), Medzilaborciach a Snine. V slovenskom jazyku a literatúre sa darilo najmä Trenčianskemu kraju, ktorý dosiahol 55,9 percenta, najmenej Košickému kraju s 52,1 percenta. Spomedzi okresov bol najúspešnejší opäť Stropkov (69,4 percenta), nasleduje Bratislava I a III a Snina. V matematike mali porovnateľné výsledky chlapci aj dievčatá, v slovenčine boli lepšie dievčatá.

(rkh)

Na to, čo sa vám ponúka veľmi výhodne či dokonca zadarmo, si dávajte najväčší pozor (Ne)šťastní výhercovia dovolenkových bezoblačností

Tibor B. HAČKO - Foto: Emil SEMANCO

Ak dostávate radi darčeky a táto túžba vás núti reagovať na prazvláštne ponuky, ste na najlepšej ceste si za ponúkané „zadarmo“ poriadne priplatiť. Blíži sa čas rozhodnutí o tohtoročnej dovolenke, ale priznajme si, zápasíme s každým eurom. Radi by sme absolvovali dovolenku s neuveriteľnými zážitkami, domáci rozpočet však nepustí. A zrazu máte pred sebou ponuku na atraktívnu destináciu, skvelé služby a bezstarostný pobyt. Aj keď mnohí majú osobné skúsenosti s podvodom, na známu pravdu „život ľa naučí“, opäť zabudnú.

Žeby sme sa predsa len narodili pod šťastnou hviezdou? Ponuka v domácej poštovej schránke to jasne tvrdí. „Ako jeden z mála vo vašom meste, práve vy získavate voucher na bezplatný päťdňový pobyt.“ K tomu bezplatné ubytovanie v hoteli na pláži alebo v očarujúcich slovenských horách. Odosielateľ – organizátor – dobrodinec má len dve podmienky: pre výhru si treba prísť na uvedenú adresu v určený deň, ale len v páre. Tam vám poukážky – potvrdené vouchery odovzdajú. A aby toho šťastia nebolo dosť, k odovzdávajúcemu aktu patrí dokonca bezplatná večera.

■ LÁKAVÉ HORY-DOLY

Kto by odolal navečerať sa zadarmo a dozvedieť sa o ponúkanom šťastí viac? Taká príležitosť sa neodmieta. Na pripojenej adrese vás spravidla privíta sympatický „muž z ľudu“, ktorý „pozná všetky vaše problémy“ a „najmä všetky predchádzajúce ťažkosti s nespoľahlivými sprostredkujúcimi agentúrami“. So svojou nemenej sympatickou a výrečnou asistentkou sa postarajú o to, aby ste prišli o zvyšok predsudkov, ak vôbec nejaké máte. Určite si získajú vašu dôveru už len tým, že sa neuchyľujú k nijakému naliehaniu alebo, nedajbože, k nátlaku. Nevyžadujú dokonca ani nijakú výnimočnú disciplínu na to, aby donútili hostí zotrvať na prezentácii tak, ako sa to dialo v minulosti. Žiadne zamykanie či odoberanie mobilných te-

lefonov alebo kabátov. Počas krátkeho uvítacieho príhovoru sa veľmi rýchlo a veľmi zúčastnene stanete za zvláštnych žrebovacích trikov majiteľmi ubytovacích a navyše aj prenosných poukazov, určených len a len účastníkom stretnutia aj s vytlačným vaším menom. Dokonca môžete hneď odísť alebo počkať si na sľúbenú večeru a bližšie sa oboznámiť, ako s poukazom ďalej nakladať. Či už

býva motívom zvedavosť alebo škvŕkajúci žalúdok, spravidla nikto z prítomných po odovzdaní potvrdeného vouchera neodíde.

■ CESTOVATEĽSKÁ REALITA

Ako je to v skutočnosti? Pri dnešných cenách a obvyklých zľavách sa pohybujú ceny za 5 dní v kúpeľoch na Slovensku s jednou procedúrou denne, spravidla voľným vstupom do bazéna a polpenziou od 144 do 195 eur za osobu.

Luxusnejšie pobyty sú okolo 220 eur. Sympatický pár však informuje, že prenosný poukaz možno kedykoľvek využiť na 5 dní s tým, že bezplatné ubytovanie pre hostí a vstup do bazéna či fitnesscentra sa vzťahuje len na nevyhnutné zakúpenie stravovania s jednou hotelovou procedúrou. Pripočítanie 20 eur samozrejme odporúčajú. Po dôslednejšom preskúmaní drobno vytlačenej poky-

straty od 94 do 45 eur na osobu! A to netušíte, čo by vám v prípade rozhodnutia vycestovať ponúkané výhody skutočne upozornil na niekoľko faktov. Organizátor – mladý pár – je povinný spotrebiteľa riadne informovať o rozsahu, podmienkach a spôsobe uplatnenia poukazu, jeho prípadnej reklamácií, vrátane údajov o tom, kde sa dá reklamácia uplatniť. Tak to hovorí Zákon o ochrane spotrebiteľa 634/1992 Zb. v § 13. Nechajte sa oboznámiť s reklamačným poriadkom, so sídlom a s adresou organizátora so všetkými relevantnými údajmi, ako sú registračné údaje, identifikačné a daňové čísla organizácie. Máte na to plné právo, tak ho uplatnite! A ak náhodou patríte medzi slabšie natúry, ktoré majú problém stáť si za svojim a sotva sa ubránite školeným manipulátorom a ich praktikám, takýmto akciám sa zďaleka vyhňte.

■ RELAXOVÁ REKAPITULÁCIA

Budúcich majiteľov poukazov a podobných výherných poukazov chceme upozorniť na niekoľko faktov. Organizátor – mladý pár – je povinný spotrebiteľa riadne informovať o rozsahu, podmienkach a spôsobe uplatnenia poukazu, jeho prípadnej reklamácií, vrátane údajov o tom, kde sa dá reklamácia uplatniť. Tak to hovorí Zákon o ochrane spotrebiteľa 634/1992 Zb. v § 13. Nechajte sa oboznámiť s reklamačným poriadkom, so sídlom a s adresou organizátora so všetkými relevantnými údajmi, ako sú registračné údaje, identifikačné a daňové čísla organizácie. Máte na to plné právo, tak ho uplatnite! A ak náhodou patríte medzi slabšie natúry, ktoré majú problém stáť si za svojim a sotva sa ubránite školeným manipulátorom a ich praktikám, takýmto akciám sa zďaleka vyhňte.

Nový vládny kabinet čaká stabilizácia sociálneho, zdravotného i školského systému A peniaze budú až... na prvom mieste

Tibor B. HAČKO

Žijeme vo veľmi čudných časoch plných nepremyslených reforiem akoby zameraných len na vyťahovanie peňazí od občanov. Nesystémovosť a chaotickosť takzvaných transformácií predchádzajúcej vlády, zohľadňujúcich len a len záujmy niekoľkých málo vyvolených, je o to horšia, že zmeny sú naozaj nevyhnutné. Diskutabilný štandard služieb, ktoré nám štát zabezpečoval, sa každým dňom stráca a občania sa ocitajú v čoraz väčšej neistote. Na čo sa ešte dá spoľahnúť a čo si odtiaľ budeme musieť zaobstaráť sami, to dnes podľa všetkého nevedia ani samotní politici.

Reálna slovenská administratíva sa prakticky scvrkla len na šesť rezortov – podvyživené zdravotníctvo, nedôveryhodné súdnictvo, experimentmi zdecimované školstvo, slabú obranu, rozhasené vnútro a potápajúcu sa sociálnu starostlivosť. Na ostatné rezorty vláda už takmer nemá dosah. Hospodárstvo je prakticky úplne v zahraničnom vlastníctve – a s tým súvisia financie aj bankovníctvo. Výstavbu riadi niekoľko skorumpovaných lokálnych primátorov a ich úradníkov, poľnohospodárstvo zletelo na zúfalých 9 percent HDP a nemá skoro nijaký vplyv na štátny rozpočet. Pri tranzite cez slovenské mestá a dediny sa neubránime dojmu, že doprava sa riadi už len obchádzaním výmoľov, a pri návšteve zahraničia tamojší obyvatelia nevedia, odkiaľ pochádzame. Nová vláda musí zaujať veľmi jasný a razantný postoj k trom systémom, ktoré sú hlavným zdrojom štátneho deficitu.

■ PENZIJNÝ SYSTÉM

Slovenská populácia nezadržiata starne bez ohľadu na politickú príslušnosť vlád. Súčasný systém štátnych dôchodkov sa rúca. Pritom poskytuje len mizivé prostriedky postačujúce len na živorenie – súčasný dôchodkový systém už nie je schopný zabezpečiť ani priemerné výdavky na stravu, ktoré prekročili prah 200 eur mesačne.

Pre porovnanie: priemerný dôchodok v EÚ dosahuje vyše 70 percent príjmu oberateľa pred jeho odchodom do dôchodku. Naša

priemerná mzda predstavuje len 62 percent mzdy v Slovinsku alebo Portugalsku a voči Nemecku len 24 percent...

Prehľad priemerných dôchodkov k 31. 3. 2012:	€
starobný	374,52
predčasný starobný	372,29
invalidný do 70 percent	189,79

Sociálna poisťovňa registruje na Slovensku takmer 1,3 milióna dôchodcov. V dôchodkovom veku je vyše štvrtina populácie. Ak chceme dosiahnuť, aby títo ľudia nežili v priepasti chudoby a mali status plnohodnotných a rešpektovaných občanov, treba spojiť dva faktory. Úplne stačí len jeden správne nastavený dôchodkový poisťovateľ a vlastné prispievanie, lenže s podporou zamestnávateľov.

■ ZDRAVOTNÍCKA ANABÁZA

Hodnotenia slovenského zdravotníctva sa diametrálne líšia podľa toho, s akou krajinou tento náš rezort porovnávame. Kým štandardný rozpočet v štátoch európskeho spoločenstva venuje zdravotníctvu okolo desaťpercentný podiel HDP, Slovákom musí stačiť zhruba 2,9 – 3,6 percenta. Do zdravotníctva by malo prísť zo štátneho rozpočtu a od ekonomicky aktívnych osôb, ktorých je menšina, takmer 3,84 miliardy eur. Mesačná platba na jedného poistenca štátu však klesá a predstavuje 31,68 eura. Je čoraz zrejmejšie, že kto očakáva stopercentnú starostli-

vosť, nemôže chcieť nulovú finančnú spoluúčasť. Východiskom je väčšia finančná spoluúčasť pacientov – najmä tých, ktorí sú ochotní zaplatiť za takzvaný nadštandard. Ak niekto za nadštandard zaplatí, pomôže svojimi peniazmi nemocnici v zabezpečovaní štandardu.

■ ĽUDSKÝ KAPITÁL

Školstvo zabezpečuje ľudský kapitál. Tieto investície sú v našej republike zúfalo malé. Školstvo disponuje 2,44 miliardy eura, má okolo 1 230 000 žiakov a študentov, vrátane škôľkarov, a 12 000 zamestnancov. Pritom iba kvalifikovaní odborníci s vysokou produktivitou práce a so všeobecným rozhľadom môžu konkurovať nezadržateľne stúpajúcim ekonomikám „tretieho sveta“. Tie disponujú neskutočne lacnou a už tiež dosť manuálne zručnou pracovnou silou. Platí jednoduchá premisa: ten, kto výrobok vymyslí, na ňom zarobí o poznanie viac ako ten, kto ho

Pozícia:	€/mes.
Učiteľ na strednej škole	672
Učiteľ na základnej škole	640
Výskum. a ved. pracovník	818
Vysokoškolský pedagóg	863
Zástupca a riaditeľ školy	921

potom vyrobí. Druhá alternatíva sa dnes deje na Slovensku. Sami sme si rozpustili vedeckú základňu ako nežiaducu a nevieme zabezpečiť výskum na domácich vysokých školách. Zrejme už aj tu pomôžu len súkromné

peniaze, a to poriadne veľké. S plátov, ktoré má naporúdzi naše školstvo, odborníkov späť nezískame.

Ak sa poobzeráme naokolo, zistíme, že najlepšie univerzity sú tam, kde zadarmo študujú len tí najnadanejší a ostatní si za svoje vzdelanie platia. To tiež mení prístup študenta k sociálnej službe, ktorú mu štát prostredníctvom školy preukazuje, a zvyšuje jeho motiváciu presadiť sa po štúdiu. Aj keď v skutočnosti záleží predovšetkým na študentovi, ako bude vyzerať jeho budúcnosť, najlepšie je pustiť sa do budovania svojej budúcnosti už dnes vlastnými silami podľa finančného zabezpečenia pozícií, ktoré už určite nebudú horšie honorované, ako sa uvádza v nižšie uvedenej tabuľke.

Pozícia:	€/mes.
Advokát	1 691
Zubný lekár	2 340
Marketingový riaditeľ	2 676
Obchodný riaditeľ	2 476
Personálny riaditeľ	2 337
Riaditeľ IT	3 484

Pozrime sa na problematiku troch spomenutých rezortov očami politika, ktorý je zvolený len na štyri roky a má obmedzené právomoci. Vystavený je neúprosnému tlaku voliča aj systému. Ak sa pustí „proti prúdu“, očakáva ho s veľkou dávkou istoty veľmi nepríjemné obdobie. A to musí Smer-SD a jeho reprezentanti v parlamente očakávať.

Parlamentná rozprava k Programovému vyhláseniu vlády SR (PVV) priniesla v poslaneckej snemovni potvrdenie názorovej priepasti medzi vládnymi a opozičnými poslancami na spôsob konsolidácie verejných financií a na zmiernenie účinkov krízy, ktorej čelí Európska únia. Z radov liberálov zaznelo varovanie pred možným daňovým šialenstvom jednofarebnej vlády; SDKÚ-DS nazvala PVV biano šekom a podľa KDĽ je tento dokument majstrovským dielom populizmu...

Listy Ježiškovi

Medzi najbizarnejšie v rámci parlamentnej rozpravy patrilo vystúpenie exministra zdravotníctva I. Uhlirika. Ten prirovnal PVV k listu Ježiškovi, dokument až na pár výnimiek označil za veľmi povrchný a vyjadril presvedčenie, že zdravotníctvo nie je pre novú vládu prioritou. Mimoriadne ho trápi to, že hoci Smer-SD pred voľbami neraz hovoril o zavedení opätovného zákazu zisku zdravotným poisťovníam, v PVV tejto téme venuje minimálnu pozornosť. Podľa exministra je to zrejme spôsobené tým, že „pani ministerka Zvolenská prišla z poisťovne Dôvera, tak nechce siahať na zisk svojim chlebobdarcom“. Ale ako dodal, ak vláda nebude pokračovať v sprisňovaní podmienok, za akých si poisťovne môžu zisk vyplácať, s takýmto návrhmi príde on sám.

Po týchto slovách by občan pacient mal zostať stáť s otvorenými ústami a exminister odmeniť búrlivým potleskom, keby... Keby od 9. júla 2010, keď sa stal I. Uhlirik ministrom zdravotníctva až do predčasného konca jeho ministrovania v marci 2012, nebol svedkom toho, kam to rezort zdravotníctva pod jeho taktovkou dopracoval. Exminister niekoľko rokov pracoval vo farmaceutických spoločnostiach Pfizer, Sanofi Aventis, Bristol Meyers a O Zone Laboratories. Po svojom nástupe do funkcie ministra sa pustil do boja s firmami, na výplatných listinách ktorých kedysi figuroval, tentoraz v mene zdravotných poisťovní. Napriek varovaniu EÚ o neúnosnosti znížovania verejných výdavkov do zdravotníctva v SR na úkor záťažbe občanov pacientov, presadil povolenie zisku zdravotných poisťovní. Ticho asistoval exministromi financií Miklošovi pri presadení rozhodnutia o poklese platieb štátu za jeho poisťencov, zasadal za jeho rušenie lôžok a oddelení v nemocniciach, takmer do konca dovedol ich skrytú privatizáciu (transformácia nemocnic na akciové spoločnosti). Proti protestujúcim lekárom sa usiloval pošťvať pacientov, až problémy v rezorte viedli k vyhláseniu núdzového stavu. Alfou a omegou jeho pôsobenia neboli záujmy pacientov a zdravotníkov, ale zmena vlastníckych pomerov v zdravotníctve. Potvrdilo to aj jeho ostatné rozhodnutie o povolení vývozu krvnej plazmy zo Slovenska. Toľko listov Ježiškovi ako Uhlirik nenapísal ani jeden minister.

Oto BALOGH

Od totality k demokracii, ku kauzám, k vedeckej orientácii a k smerovaniu v Matici slovenskej

Treba sa vystrábiť z hlbokých a stále ešte citlivých rán

Prof. PhDr. Imrich SEDLÁK, CSc., vedecký tajomník MS, je popredným literárnym a kultúrnym historikom, autorom troch desiatok publikácií, vyše stovky štúdií a príspevkov, spoluautorom a zostavovateľom mnohých publikácií a zborníkov. S vysokoškolským pedagógom a dlhoročným vedeckým pracovníkom, činovníkom a funkcionárom Matice slovenskej sme sa rozprávali nielen o jeho najnovšej publikácii, ale aj o postavení a význame Matice slovenskej v súčasnosti.

Zhovárал sa Michal BADÍN - Foto: Monika BABALOVÁ

• Z vašej najnovšej publikácie *Päťdesiat rokov v slovenskom národnom živote (2011)* sme sa veľa dozvedeli o vašej neľahkej životnej ceste, ktorá viedla z rodnej Července pri Prešove cez študentské roky a vysokoškolské pôsobenie na Filozofickej fakulte UPJŠ v Prešove. Bolo to obdobie plné mimoriadnych aktivít v športovom a kultúrno-spoločenskom živote, ale najmä vo vedecko-pedagogickej, v publikačnej, editorskej a organizačnej oblasti s výraznou národnou a vlasteneckou orientáciou. Práve táto orientácia a angažovanosť za veci národné boli hlavným dôvodom, prečo ste museli opustiť fakultu a prežiť krutý päťročný dištanc totalitného režimu v ústraní prešovského múzea. Čo by ste chceli vyzdvihnúť z tejto fázy vášho vedeckého a kultúrno-spoločenského účinkovania?

Prešovské roky v mojom živote (1945 – 1976) predstavujú jedno z najvýznamnejších, ale aj najzložitejších období, aké mladý človek môže prežiť. V povojnovom Prešove sa formoval môj osobnostný i spoločenský charakter, vyhranovali sa osobné i verejné záujmy a uzatváralo sa jedno smerovanie a upevňovalo druhé. Tento intenzívny proces počas vysokoškolského štúdia a krátkeho stredoškolského pedagogického pôsobenia sa skončil a vyústil do troch okruhov: dejiny slovenskej literatúry, literárny a kultúrno-spoločenský život na východnom Slovensku a do môjho celoživotného integračného fenoménu východného Slovenska v slovenských národných dejinách.

Po niekoľkých publikovaných príspevkoch v regionálnej tlači, vydaním nenáročnej publikácie *Z literárneho života východného Slovenska (1960)* a *Nových obzorov, spoločenskovedného zborníka východného Slovenska*, ktorý som začal vydávať v roku 1959, prišiel som do známeho prostredia na Katedru slovenského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty UPJŠ, kde z mojich bývalých profesorov sa viacerí stali kolegami i priateľmi. Boli sme vynikajúcim kolektívom, ktorý v 60. rokoch minulého storočia tvoril jedno z najvýznamnejších jazykovedných a literárnovedečných pracovísk na Slovensku. Tu sa rozvíjala moja výskumná i publikačná aktivita, ktorá vyvrcholila v dvojzväzkovej monografii *Strieborný vek s podtitulom Kultúrno-spoločenský, národnopolitický a literárny integračný proces na východnom Slovensku do revolúcie 1848 – 1849*.

• Už vtedy ste aktívne zasahovali aj do matičného života...

Prešov s našou katedrou a poslucháčmi slovenčiny a histórie sa stali ohniskami demokratizácie spoločnosti na východnom Slovensku a presadzovateľmi požiadavky vrátiť MS jej nezastupiteľné miesto v slovenskom národnom živote. Vyvrcholením tejto aktivity bolo, že sa v Prešove 10. mája 1968 uskutočnila veľká národná manifestácia vyše 5 000 priaznivcov MS z celého východného Slovenska. V prejave som privítal demokratizačný celospoločenský pohyb, odsúdil som komunistický režim za vyradenie MS zo slovenského kultúrno-spoločenského, národného a vedeckého života, jej vplyvu na integráciu slovenskej spoločnosti, orientáciu na prehĺbe-

nie národného povedomia a slovenského vlastenectva. Po zhromaždení sa v historickej sále Čierneho orla uskutočnilo obnovujúce matičné valné zhromaždenie, zvolili sme výbor, ja som sa stal predsedom MO MS a delegátom na obnovujúce valné zhromaždenie MS v Martine. Obnovujúce VZ MS sa uskutočnilo 10. augusta 1968. Za predsedu bol zvolený Laco Novomeský a za podpredsedu Daňo Okáli a ja.

• Po okupačných tankoch nastúpila tvrdá „politická konsolidácia“ a skončilo sa vaše pôsobenie na fakulte. Ako hľadíte na toto obdobie.

Na fakulte sa vytvorilo „zdravé totalitné komunistické jadro“ na čele s príslušníkmi ukrajinskej národnosti a začali sa previerky. Za moju angažovanú a principiálnu účasť v slovenskom národnom živote, najmä v Matici slovenskej, vyniesli nado mnou rezultát: Odchod! Začiatkom roka 1971 museli spolu so mnou z fakulty odísť viaceré významné osobnosti. Po týchto previerkových turbulenciách som sa stal odborným pracovníkom Múzea SRR v Prešove, pravda so všetkými obmedzeniami, aké platili pre „politicky postihnutých“. Počas päťročného pôsobenia v múzeu mojou úlohou bola dokumentácia kultúrneho a literárneho života na východnom Slovensku, ale najmä príprava a realizácia expozície Múzea literárnych tradícií východného Slovenska v Župčanoch. Slávnostne ju sprístupnili pri príležitosti 100. výročia úmrtia Jonáša Záborského v januári 1976. Riaditeľ Štátnej vedeckej knižnice v Prešove J. Repčák vtedy verejne vyzdvihol „brilantne napísaného sprievodcu“ z pera autora libreta, scenára a komisára expozície – čo sa vtedy pod prísny dozorom nového riaditeľa múzea nemalo ani spomenúť, ba nemohla sa ani uviesť moja účasť na vytvorení expozície. Na jej otvorení som sa zúčastnil len tajne.

• V Župčanoch, v dlhoročnom pôsobisku Jonáša Záborského, skončilo sa aj vaše tridsaťročné účinkovanie v Prešove a na ďalších vyše tridsať rokov ste zakotvili v ústredí Matice slovenskej. Ako si s odstupom spomínate na tento prechod?

Situácia v Prešove bola pre mňa neznesiteľná. Aj keď som bol bytostne i citovo s východným Slovenskom, ktorému som venoval vyše 30 rokov svojho plodného života, zrastený, nenachádzal som iné riešenie, len tento kraj opustiť a usadiť sa tam, kde by som ešte mohol zvyšok života venovať práci pre slovenský národ a Maticu slovenskú. Pravda, ani v Martine, ani v Maticinebolanajpriaznivejšia atmosféra na riešenie takýchto prípadov, aj tu mal značný vplyv OV KSS. Túto bariéru prelomili viacsmerne aktivity, najmä však jednoznačný a konštruktívny postoj vtedajšieho predsedu MS Vladimíra Mináča. Od 1. augusta 1976 som sa stal odborným pracovníkom MS.

Mojou hlavnou pracovnou náplňou v prvej fáze bola literárna história a literárna muzeológia, ktorá ma predurčovala podieľať sa na vytvorení expozície Slovenského národného literárneho múzea ako jedného z gestorov a spoluautorov. K tejto hlavnej kolektívnej úlohe sa pridružila ďalšia – tvorba a re-

alizácia náročnej expozície Múzea A. S. Puškina v Brodzanoch. Ale do popredia sa postupne dostávali aj moje osobné projekty – expozícia Múzea Ľudovíta Štúra v Modre, Múzea Pavla Horova a jeho rodákov v Bánovciach nad Ondavou a celý rad pamätných izieb po celom Slovensku so sprievodnými publikáciami o osobnostiach a udalostiach prezentovaných v expozíciách. Okrem toho som organizačne a obsahovo prichystal niekoľko vedeckých konferencií a seminárov a z príspevkov zborníky (napr. Hugolín Gavlovič v slovenských kultúrnych dejinách, Pavol Jozef Šafárik v slovenskom národnom obrodení a i.), pripravil som publikácie (Kežmarské lýceum, Bohuš Nosák Nezabudov: *Spevy tatranské* a i.) a vydal 15 ročníkov *Literárnomúzejného letopisu*, ktorý prinášal štúdie a príspevky z literárnej a kultúrnej histórie, literárnej muzeológie a múzejníctva.

• V pohľade na matičné i mimomatičné aktivity v „normalizačnej“ fáze by sme sa mali prístupne pri jednom uzlovom bode novodobých dejín Matice slovenskej a zaiste aj vo vašom živote. Myslíte na tvrdý zápas o zmenu totalitného komunistického vládnutia v našej spoločnosti a jeho podoby v MS koncom roku 1989 a začiatkom roku 1990. Vaša cieľavedomá, angažovaná a konštruktívna osobná účasť na tomto demokratickom procese v MS sa hodnotí ako jedna z najvýznamnejších. Ako tento historický medzník vnímate teraz?

V tejto súvislosti mi dovoľte malý exkurz: Matica slovenská už pri vzniku formovala svoj program na princípe demokratických tradícií, ktoré dostávali konkrétnejšiu podobu v žiadostiach slovenského národa a v Memorande národa slovenského. Táto idea zapustila v slovenskej spoločnosti, slovenskom národe a v organizme Matice slovenskej také hlboké korene, ktoré odolali aj bezhraničným maďarizačným šovinistickým protislovenským útokom, ako aj komunistickým ideologickým a politickým perzekúciám. Tieto protislovenské a protimatičné tendencie mali viac vonkajší, časovo obmedzený charakter s vrcholne škodlivým nacionalistickým a politickým povlakom, ktorý však hlboko zakorený demokratický prúd v našej spoločnosti tento stav koncom 80. rokov 20. storočia podstatne narušil a v revolučných pohyboch ho zmenil.

Tento proces som intenzívne vnímal, prežíval ho, bol mi blízky a v MS som sa na ňom aktívne a cieľavedome zúčastnil. Preto som sa pridral k rovnako zmýšľajúcim kolegom, s ktorými sme na matičných zhromaždeniach aj pri iných príležitostiach začali presadzovať nevyhnutné zmeny aj v MS. Pravda, ani na jej pôde tento proces neprebíhal bezproblémovo. Aj tu bola aktívna stranická organizácia, ktorá v spolupráci so starým vedením MS a v úzkej súčinnosti s OV KSS naďalej presadzovala svoje názory, postoje a záujmy a viacerí jednotlivci i menšie skupiny boli ešte nerozhodné. Za radikálny prelom v tomto demokratickom procese v MS považujem celomatičné zhromaždenie v Martine 20. decembra 1989, ktoré jednoznačne podporilo tento vývoj tak v spoločnosti, ako aj v MS. Zdá sa, že k tomu postojom prispel aj môj prejav O čísty štít Matice slovenskej. Od začiatku 90. rokov sme už

uskutočňovali konkrétne kroky na realizácii našich predstáv o usporiadaní pomerov v MS najmä po tom, keď ma minister kultúry Ladislav Chudík vymenoval za správcu MS. Spolu s mojim najbližším spolupracovníkom Tomášom Winklerom, vedeckým tajomníkom, a s ďalšími priaznivcami sme stabilizovali pracoviská, pripravovali program a valné zhromaždenie MS, nový zákon o MS, zriaďovali sme Domy MS, podporovali obnovovanie činnosti bývalých MO MS a vznik nových, začali sme vydávať *Slovenské národné noviny*, s kolektívom popredných slovenských historikov sme vydali *Slovenské dejiny* nezaťažené už marxisticko-leninskou ideológiou a komunistickou kultúrnou politikou. Tým sa Matica slovenská dostávala do vedomia slovenskej spoločnosti a stala sa jej najvýznamnejšou integrujúcou zjednocovateľkou s výraznou národnou, vlasteneckou a štátotvornou orientáciou. Bol to sľubný a perspektívny nástup na demokratickej ceste.

Úspešne sa vyvíjajúci porevolučný demokratický proces a nová orientácia vo všetkých zložkách MS sa po nástupe Jozefa Markuša do funkcie predsedu MS postupne začali meniť, vzdalovať sa od nastúpenej cesty a v matičnom prostredí vznikla situácia, ktorá sa stala pre mňa neúnosná. Preto som požiadal vtedajšieho ministra kultúry Ladislava Snopka o uvoľnenie z funkcie správcu MS „zo zdravotných dôvodov“ a spolu so mnou sa funkcie vedeckého tajomníka vzdal aj Tomáš Winkler. Potom sa v MS počas takmer dvadsiatich rokov neobmedzeného „vládnutia“ J. Markuša a jemu oddaných striedali obdobia úspešnejšie i menej úspešné s vyvrcholením do káuz, ktoré podstatne otriasli dôveryhodnosť MS a zanechali v jej organizme dlhodobé a veľmi citelné stopy aj v súčasnosti.

• Ako ste vy – popredný vedecký pracovník a činovník MS – mohli uplatňovať vedecký program a bohaté skúsenosti z vedeckovyskumnej, prezentačnej, edičnej a organizačnej oblasti v týchto pomeroch a ťaživej atmosfére?

Do valného zhromaždenia MS v roku 2010 sa vo vedeckej oblasti – okrem knihovníctva, literárneho múzejníctva a bibliografistiky – nepokračovalo v úspešnom porevolučnom demokratickom a cieľavedomom vývoji, ale bolo umŕtvované aj to, čo sa vtedy pozitívne vytvorilo. Z Matice slovenskej sa „vytratili“ významné vedecké osobnosti, nečinné sa stalo Vedečné ústredie, vedecký tajomník, prestala koordinácia vedeckej činnosti, jej programovanie a hodnotenie, ústavy boli izolované, odkázané na vlastnú iniciatívu, tvorili akési samostatné zoskupenia „Matica v Matici“ bez patričného rešpektovania poslania a spoločenského postavenia. Vedecká práca sa dostala na okraj. Iniciatíva ostala len na aktivitách jednotlivcov, najmä historikov a literárnovedečných pracovníkov. V tejto nepriaznivej situácii a atmosfére vytvoril som si vlastný program vedeckovyskumnej a publikačnej činnosti, v ktorom som rešpektoval program ústavu a v značnej izolovanosti usiloval som ho naplňať.

Moja činnosť v tomto období sa sústredila najmä na tri oblasti: 1. vlastnú vedeckovyskumnú a publikačnú činnosť (Pavol Horov – ponorný básnik, V letokruhoch národa, V čierťažiacich búrok, Anton Pridavok, Svitanie na východe), 2. organizačnú, obsahovú a tvorivú účasť na príprave a realizácii vedeckých konferencií a seminárov a vydávanie zborníkov a publikácií (Pamätnica Roka Ľudovíta Štúra, Ľudovít Štúr v súradniciach minulosti a v súčasnosti, Slováci v revolúcii 1848 – 49, Osobitosť tvorby Ľuda Ondrejova, Podoby slovenského romantizmu v dielach J. Kráľa, J. Francisciho a J. Kalinčiaka, Karol Kuzmány a Štefan Moyses v slovenských národných a cirkevných dejinách, najmä však *Dejiny slovenskej literatúry I. – II.*), 3. súbežné desaťročné pôsobenie na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici, najprv na fakulte humanitných vied a potom ako profesor dejín slovenskej literatúry na filologickej fakulte vo funkcii vedúceho katedry slovakistiky, prodekana a člena vedeckej rady fakulty i univerzity.

Slovákovi vtáčajú jarmo či chomút na krk vlastní znalci slovenskej minulosti

Mýty a ich príčinní vykladači i falzifikátori

Pýtať sa, komu patrí Devín, ako to urobila etnologička Gabriela Kiliánová v publikácii *Mýty naše slovenské* (2005), a nie, čo ukrýva Devín, by skôr prislúchalo zahraničným irendentom než slovenskému vedcovi. Kiliánová absolvovala štúdium národopisu na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Pôsobí ako riaditeľka Ústavu etnológie SAV, teda jej práca vstupuje do oficiálne platných vedeckých výsledkov. Nedávny spor o sochu kráľa Svätopluka odkryl mnohé nejednoznačnosti medzi našou vedeckou elitou a ukazuje sa, že práve v tejto oblasti ešte stále istým kruhom vyhovujú štandardy zavedené bývalým režimom.

Archivár doc. PhDr. Ivan Chalupický v knižke o biskupovi Vojtaššákovi v súvislosti s publikáciou *Spory o biskupa Vojtaššáka* (autorov I. Kamenca a J. Hlavinku) vyjadruje názor, že niekedy mu to pripadá ako v období socialistickej historiografie – strana apriórne určila výsledok a úlohou historika bolo ten výsledok dokázať. Čo však dokazujú slovenskí vedci z oblasti našej histórie? Podľa publikácie *Mýty naše slovenské* (kolektívu autorov) to so Slovákmi vyzerá tak, že nemali nijakú históriu, všetko, čo nás obklopuje, je cudzie. Ľubomír Lipták, jeden z autorov, síce povzbudzuje Slovákov, že „obránné korene a charakter slovenskej historickej mytológie neznamenajú, že nemôžeme vyraziť zo zákopov aj do protiútok“. No jeho príklad, že „po roku 1945 odrazu všetky strany podporujú tzv. reslovakizáciu Maďarov“, nie je z reálneho života. Aký to teda chomút chystajú Slovákovi vlastní znalci slovenskej minulosti?

■ PRÍKLAD MACEDÓNSKA

Je nespochybniteľnou skutočnosťou, že vierozvestovia sv. Cyrila a Metoda prišli na územie Veľkej Moravy na pozvanie kráľa Rastislava. Vykopávky na Devíne potvrdili existenciu prvej univerzity na hradnom kopci i kostol z deviateho storočia. Ba aj zo štvrtého! Devínska škola existovala 21 rokov. Lenže vtedajšie mocenské pomery v Európe spôsobili, že žiaci Cyrila a Metoda sa museli vysťahovať. Usadili sa v macedónskom Ochride. Počas tohtoročnej Národnej slávnosti na Devíne sa prítomní od veľvyslancov tejto krajiny dozvedeli, že Macedónsko plánuje obnoviť školu, v ktorej pôsobili žiaci Cyrila a Metoda, ako prvú univerzitu v Európe. Macedóncom pravdepodobne neprekáža, že už pred príchodom učených mužov museli v nejakej (?) škole získať svoje vedomosti. Netreba im to zazlievať, skôr sa pýtať slovenských historikov, ako nakladajú s našim dedičstvom?

Nie sú to len Macedónci, čo si robia nároky na kultúrne dedičstvo po vierozvestoch sv. Cyrilovi a Metodovi. Bulhari ani počas totality nezapreli zakladateľov staroslovenského písma a ich sviatok oslavovali ako Deň písomníctva. S hrdosťou a pátosom tvrdili: Bulhari dali svetu písmo! Ako by asi cyrilo-metodskú tradíciu oslavovali, keby dvoch solúnskych bratov bol pozval bulharský kráľ? Máme sa za to na Bulharov hnevať? Určite nie, skôr by sme si mali urobiť doma poriadok.

■ DÔKLADNE ZASYPANÝ METOD?

Kostol sv. Kríža v Devíne viackrát prestavali. Vo wikipédii sa dočítame, že v sedemdesiatych rokoch 20. storočia sa uskutočnil archeologický i architektonický výskum a starobylý chrám bol potom dôkladne zreštaurovaný. Čo to slovíčko „dôkladne“ znamená, dávajú tušiť slová predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča, ktoré povedal pri súsoší sv. Cyrila a Metoda pred

týmto kostolom. Pripomenul, že je celkom možné, že hrob sv. Metoda sa nachádza práve na tomto mieste, lebo počas archeologického prieskumu sa našli sarkofágy nasvedčujúce tomu, že v jednom z nich mohol byť pochovaný sv. Metod. Nevedno, z akého dôvodu dala bývalá štátna moc nález zasypať dvadsaťmetrovou vrstvou piesku... Azda z obavy, aby naši západní susedia neprišli o ilúziu, že Metod je pochovaný na Velehrade? S podobnými praktikami som sa za bývalého režimu stretla aj v médiách. Keď som šéfredaktorovi Smeiny odovzdala reportáž o situácii v Brne, kde nedodržiavali technológiu pri výrobe panelov, z ktorých potom na domoch odpadávali celé vonkajšie vrstvy, dostala som vysvetlenie, že reportáž nepôjde, lebo si nemôžeme poštvať Čechov. Tak vraj rozhodlo oddelenie ÚV KSS...

Dnes je však situácia podstatne iná, máme svoj vlastný štát, azda by sme sa nemuseli toľko obzerať dookola, či vyslovením pravdy o sebe niekoho nenahneváme.

■ UTAJOVANÁ HISTÓRIA

Keď v roku 1995 vyšli *Dejiny Slovenska a Slovákov* od Milana S. Ďuricu, nastalo také zemetrasenie, že vlna cunami obišla svet. Pod tlakom istej časti slovenskej spoločnosti knižku stiahli zo škôl, kde bola odporúčaná ako doplnkové čítanie. Takže mládež sa ani po roku 1989 nemohla oboznámiť s holými historickými faktami Slovákov a Slovenska najmä z obdobia 20. storočia. Dodnes je akýmsi tabu hovoriť o prvej Slovenskej republike, ale aj históriu Česko-Slovenska od roku 1918 poznáme iba podľa oficiálnej historiografie, na čele ktorej bola samozrejme Praha. Už spomínaná knižka Ivana Chalupického, ktorý ako archivár narába s autentickými dokumentmi, odhaľuje mnohé biele miesta našej nedávnej histórie. Napriek tomu sa publikácii nedostalo takej publicity, ako keď vychádzajú Satinského či Tökölyovej tituly...

Štát, ktorý mal na čele kňaza, musel značne znervózňovať Stalina. A Stalin bol skvelou príležitosťou pre Beneša ako sa znovu stať prezidentom. Hoci aj krvavým vyrovnaním sa so Slovákmi, ktorí trvali na pokračovaní samostatnej Slovenskej republiky i s jeho predstaviteľmi. Popravení, prenasledovaní, umlčaní. Kto sa aj dnes na Slovensku odváži povedať inú pravdu než tú, ktorá sa namiešala v Prahe, je nežiaducim elementom. Ako už spomínaný M. S. Ďurica. Naším oficiálnym dejinám takmer nerozumieme, lebo odporujú reálnym spomienkam svedkov a sú spracované, ako vraví Chalupický, na objednávku.

■ MARXISTICKÁ OPTIKA

Po vzniku Česko-Slovenska veľkú úlohu pre ďalší vývoj vzťahov medzi Čechmi a Slovákmi zohrala cirkev. Jazykovému útlaku na Slovensku najviac vzdorovali kňazi. Česká časť republiky si zasa niesla husitské dedičstvo a došlo

to tak ďaleko, že Jednota katolíckeho duchovenstva v Čechách rozhodla o odtrhnutí sa od Ríma, čím vznikla tzv. Československá cirkev. (I. Chalupický: *Biskup Ján Vojtaššák*) Rozdielne vnímanie úlohy cirkvi v oboch častiach republiky prinášalo do spoločnosti veľké napätia. Slováci nechceli ísť českou cestou. Ako píše Chalupický „nové zriadenie nadobúdalo silný protikatolícky rozmer“. Skupinakňazov okolo Andreja Hlinku zostala týmto vývojom zaskočená. Riešenie videla vo vytvorení katolíckej politickej strany. Tak vznikla v októbri 1932 Hlinkova slovenská ľudová strana. Toto obdobie sa dosiaľ na Slovensku vykladá optikou historikov s marxistickým videním udalostí.

Rovnako sú pred Slovákmi skryté mnohé dejinné udalosti. Napríklad aj z času na čas doznievajúce súvislosti okolo zabratia časti územia Spiša a Oravy do Poľska. V tejto súvislosti ešte nástojčivejšie znejú slová M. Tkáča z Devína, ktorý pripomenul vlastnosti slovenského národa. Áno, skôr ustupujeme, než by sme si mali vydoberať to, čo nám patrí. Krátko po vzniku Česko-Slovenska rozhodla Mierová konferencia v Paríži (1920) o pripojení 25 slovenských obcí severného Slovenska k Poľsku, ktoré od 13. storočia boli súčasťou Uhorska. Podľa Chalupického, poľská strana okamžite obsadila farnosť poľskými kňazmi a zrušila cirkevné školy na novom poľskom území. Spišský biskup Vojtaššák, do ktorého diecézy tieto farnosť patrili, prosil krakovského arcibiskupa, aby ponechal slovenských kňazov. Odpoveďou bola sťažnosť do Ríma na nacionalizmus a šovinizmus slovenského biskupa. Rovnako razantne postupovali Poliaci aj po druhej svetovej vojne, keď dostali späť územie vrátené Slovensku v rokoch 1938 – 1939. Kým slovenská strana ponechala poľských kňazov i učiteľov, poľská Slovákov okamžite násilne vyhnala.

■ NAJKRAJŠÍ DAR

Naša ústretovosť či ústupčivosť voči cudzím nárokom nás okráda o majetky aj o históriu. Nesmeli sme oslavovať sv. Cyrila a Metoda, skôr súkromne než oficiálne. Nesmeli sme sa zhostiť tejto časti histórie aj po vzniku Slovenskej republiky. Sme už raz takí, nechceme štát, ale byť jeho premiérom či prezidentom sa nám pozdáva. Nechceme si pripomínať vlastnú históriu, no nešetříme odbovom voči cudzej. Zazlievame si vlastenectvo, ale podaktorí sa hrdia vlastenectvom k cudzej krajine...

Z hradu Devín je krásny výhľad do okolia. Kostol z deviateho storočia zaujíma na hradnom kopci polohu požehnavajúcu Slovensku. Ak by sa naozaj realizovala myšlienka vyslovená predsedom Bratislavského samosprávneho kraja Pavlom Frešom o obnove kostola, bol by to najkrajší dar solúnskym bratom. Slováci by sa nemali pýtať, komu patrí Devín, Slováci by sa mali Devína zmocniť. S celou jeho slávnou minulosťou.

Eva ZELENAYOVÁ

V tomto roku uplynú dve okrúhle výročia trochu zabúdanej osobnosti našich dejín – Eugena Löbla. Narodil sa pred 105 rokmi 4. mája 1907 v židovskej rodine v Holiči a umrel pred štyrťástimi rokmi – 8. augusta 1987 v New Yorku.

E. Löbl bol vzdelaný obchodník; študoval na Vysokej škole zahraničného obchodu vo Viedni, tam sa zoznámil so svojou manželkou, s ktorou mal syna. Druhá svetová vojna prežil v Londýne a po nej sa vrátil domov. Do septembra 1949 bol námestníkom ministra zahraničného obchodu, vtedy ho zatkli, tri roky pretrpel vo vyšetrovacej väzbe a 20. – 27. novembra 1952 ho Štátny súd v Prahe odsúdil za velezradu, vyzvedačstvo a sabotáž na doživotie. Mal viac šťastia ako Vladimír Clementis či Rudolf Slánsky a ďalší deviat, ktorých v tom istom procese odsúdili na trest smrti. Zo štrnástich, vtedy odsúdených boli jedenásti Židia. Ako vidieť, s ich prenasledovaním sa neprestalo ani po druhej svetovej vojne. Po tom, čo Löbla 24. mája 1963 rehabilitovali, nevrátili mu post námestníka ministra zahraničného obchodu, stal sa riaditeľom krajskej pobočky Štátnej banky v Bratislave.

Muž, ktorý pripravoval bratislavskú jeseň

Najvyššie kládol záujem národa

V roku 1968 vydal knihu *Svedectvo o procese*. Stojí za prečítanie. Sú v nej opísané spôsoby vedenia politických procesov v 50. rokoch minulého storočia. Löbl vysvetľuje, ako bolo možné, že on a iní kydali na seba samé lži, priznávali sa k tomu, čo nikdy nevykonali, kládli hlavy pod gilotínu. Ako ich „lámali“?

„V skutočnosti je to geniálne jednoduchá metóda,“ píše, „nebili ma, nesmel som však sedieť, ale len stáť celých šestnásť hodín denne, a potom najväčšie bolesti som cítil, keď som si ľahol, náhla zmena tlaku na nohy spôsobovala také šialené bolesti, že som obyčajne až kričal.“ V noci ho budili každých desať minút, musel sa postaviť do pozornosti a hlásiť: „Vyšetřovateľ číslo štrnásť sedemdesiattri hlási: stav jeden vyšetřovateľ, všetko v poriadku.“ Strava bola slabá, do polievok z času na čas primiešavali drogy, fingovali popravy. Súdne pojednávania bolo vykúpením, a tak on aj iní naučili sa naspamäť vopred vypracované odpovede a na verejných procesoch sa potom „priznávali“ k neveriteľným veciam. Bolo to ako absurdné a tragické divadlo. Všetko bolo zrejme vopred, aj rozsudky, ktoré pripravovali sovietski poradcovia, „učitelia“, ako ich nazval. Nie, nedalo sa inak. Len raz skúsil odvolať „priznané“ a celá tortúra sa opakovala. „Akýkoľvek rozsudok sa mi videl vykúpením.“

■ V ZÁUJME REPUBLIKY

Löbla odsúdili za to, že pri rokovaniach so Sovietskym zväzom zastával ekonomické záujmy Česko-Slovenska, chcel napríklad, aby sa náš úrň predával za svetové ceny, lebo za také ceny predávali sovietsi nám pšenicu.

Po rehabilitácii nechcel byť len „radovým“ bankovým riaditeľom, angažoval sa aj spoločensky, na druhom poschodí novej bankovej budovy na Gorkého ulici ho vyhľadávali zaujímaví návštevníci: domáci, ale i zahraniční novinári, kládli mu otázky a dostávali na ne vyčerpávajúce odpovede. Medzi návštevníkmi boli aj dávnejší priatelia – Gustáv Husák a Laco Novomeský, ale aj Josef Smrkovský. Aj keď ho to stálo veľa času, Löbl nikoho neodmietol.

V roku 1967 mu vyšla kniha *Úvahy o duševnej práci a bohatstve národa*, ktorá sa rodila počas väzenia. Husák v oslavnom článku k jeho šesťdesiatke (*Kultúrny život č. 19/1967*) konštatoval, že Löbl „nedá si pokoj ani v šesťdesiatke, keď – ako sa hovorí – mal by človek už mať rozum a nerobiť si nepríjemnosti. Papuče na nohy a na mozog, poberať dôchodok, maťďaka fušku a hrdo vegetariánsky žiť zo spomienok“. Löbl v istom zmysle pripravoval „bratislavskú jeseň“ v roku 1967, ktorá predznačila „pražskú jar“ 1968. Mal vraj vlastnú informačnú sieť, ktorá siahala do najvyšších politických kruhov; pri odvolávaní Novotného z funkcie prvého tajomníka KSČ mal údajne každých päť minút správu o vývoji situácie.

■ ŽIVOT V EMIGRÁCII

Po auguste 1968 emigroval a zvyšok svojho života prežil za hranicami rodnej krajiny. Mal svoje skúsenosti so sovietskimi. V zahraničí sa vždy spjal s rodákmi, cez vojnu s Clementisom, po roku 1968 so Štefanom Romanom – takými odlišnými mužmi! Zakotvil napokon pri najbohatšom Slovákov na svete a stal sa hlavným národohospodárskym odborníkom Svetového kongresu Slovákov. Spoločne napísali knihu *Zodpovedná spoločnosť o akejkoľvek novej či tretej ekonomickej ceste*. Vyrožili v nej iné postupy, ako predpokladá kapitalizmus i socializmus. Jej základným prvkom je angažovanie sa štátu do podpory rozvoja ekonomiky formou vládnych pôžičiek (namiesto dotácií) v časoch, keď sa to bez zásahov štátu nedá. Sprostredkovali by ich za minimálny úrok banky. Vyslovil sa za deficitné financovanie z rozpočtu s podmienkou, že rozsah schodku nebude vyšší ako rozsah vládnych investícií, čo by nemalo mať žiaden inflačný vplyv. Pokúšal sa teoreticky načrtnúť, čo je sociálne orientovaná trhová ekonomika.

■ ZA SLOVENSKÝ ŠTÁT

Pokúšal sa dostať do Hlasu Ameriky, no jeho ponuku odmietli – prekážala im jeho národná cesta? Predpovedal totiž zánik Česko-Slovenska a angažoval sa za vznik nového slovenského štátu. O tom prvom z rokov 1939 – 1945 sa vyjadril takto: „Musíme otvorene povedať, že slovenský štát zachránil slovenský národ pred rozdelením a maďarskou okupáciou. Slovenský národ a jeho zodpovední politici priviedli slovenský štát k obdivuhodným úspechom. Bol to šikovný spôsob, ako vedeli využiť situáciu pre seba. Bolo malým zázrakom, čo vedeli Slováci v tomto mocenskom Hitlerovom ohrození vyťažiť pre seba. Dokázali tým svoju vyspelosť. To treba uznať a nemožno paušálne zatracovať všetko, čo sa za vojny v Slovenskej republike robilo. Bolo by to preberanie komunistických a čechoslováckych kritérií a popieranie objektívneho zhodnotenia doby.“ Tak ako mal slovenský národ smolu, že jeho pokusy o štátnosť narážali na nepochopenie a neúspech a že jeho prvý štát v moderných dejinách zapadol do dramatického obdobia svetových dejín, ktorým „velil“ Hitler a hneď po ňom Stalin, mal aj svojich stotočných členov, medzi ktorých patrili aj Eugen Löbl.

Ukončíme rozprávanie o ňom jeho vlastnými slovami: „Ukázalo sa, že platí stará pravda, a to v každej politickej konštelácii. Ak sa akýkoľvek iný záujem nadraduje nad záujem vlastného národa, vzniká lavína tragédií, ktorej rozmery nemožno určiť práve tak, ako nemožno predvídať konkrétne formy tejto tragédie.“

Marián TKÁČ

Aký je pôvod a aké sú skutočné významy pojmov komunizmus – fašizmus – nacizmus

Prispôsobované dejiny a účelové mýty okolo nás

Prof. Milan S. ĎURICA

Nepochybne sú to významné pojmy. Označujú najvýraznejšie politické štruktúry a ich ideologické základy, ktoré charakterizovali najmä v Európe uplynulé 20. storočie. No v ich bežnom používaní aj v našom slovenskom jazyku sa odráža nejasnosť, nepresnosť a popletenosť, ktorá neraz zapríčiňuje až myšlienkový a hodnotiaci chaos.

Desiatky miliónov obetí má na svedomí komunizmus.

V polovici marca sme v médiách trebárs počúvali a čítali o „fašistickom“ režime prvej Slovenskej republiky. Zaujímavé je pritom, že tie isté médiá nikdy ani len nemuknú o „slobodomurárskom“ režime prvej Československej republiky alebo o „boľševickom“ režime druhej Československej a potom Česko-Slovenskej republiky do roku 1993. Vo svetovej literatúre dnes sa už dosiahol podstatný súhlas s presným definovaním týchto pojmov.

■ ČERVENÝ TEROR

Všetky tri tieto politické hnutia a z nich vytvorené diktátorské režimy majú spoločné korene v socialistickej hnutí, ktoré vzniklo po Francúzskej revolúcii a začalo sa organizovať v polovici 19. storočia najmä po tom, čo Karol Heinrich Marx a Friedrich Engels vydali v Londýne svoj Komunistický Manifest (1848). Jeho ohlas počas prvej svetovej vojny viedol k Leninovej boľševickej októbrovej revolúcii v Rusku v roku 1917 a k jej následkom pod diktatúrou všemocného Josipa V. Džugašviliho, čiže Stalina. Počas dlhých takmer 70 rokov vytvoril najbarbarskejší teroristický politický režim v dejinách. Komunistickej režim vyvráždil, počnúc celou rodinou ruského cára a nespočetných členov vyšších spoločenských vrstiev, desiatky miliónov vlastných občanov. A po druhej svetovej vojne sa rozšíril na značnú časť strednej Európy, vrátane našej slovenskej vlasti. Celé národy a štáty pozbavil najzákladnejších slobôd a veľkej časti ľudských práv. Obete na životoch tohto režimu od samej revolúcie, cez masovú „likvidáciu kulakov“ a vzdelanej vrstvy Ukrajincov a Bielorusov (1929 – 1930) a nasledujúci hladomor 1932 – 1933 sa odhadujú na vyše sto miliónov zotročených, týraných a pozbavených života.

Komunistická strana Československa, ktorej odnožou bola v určitom období jej vždy podriadená Komunistická strana Slovenska, pri demokratických voľbách na Slovensku našla v niektorých obdobiach dosť početných sympatizantov, no nikdy nedosiahla ani len pomernú väčšinu.

■ ČIERNE KOŠELE

V Talianskom kráľovstve socialista Benito Mussolini podobne získal taký počet stúpencov, že koncom októbra 1922 mohutným „Pochodom na Rím“ so svojimi Čiernymi košelami prinútil kráľa Vittoria Emanuela III., aby ho vymenoval za predsedu vlády. No vzhľadom na to, že Taliansko bolo štátom s drvivou katolíckou väčšinou a so sídlom Svätej stolice, Mussolini nedal do názvu svojho hnutia výraz „socializmus“, ale nazval ho „fašizmus“, ktorého symbolom bol starorímsky zväzok prútov – fascis. To malo zvýrazniť najmä nacionalistický charakter

režimu, ktorého cieľom bolo dovŕšiť dielo „vytvoriť Talianov“. To bolo základným programom talianskych vlád po zjednotení celého Talianska v jednom kráľovstve, ktorého 150. výročie nedávno oslavovali. Veľmi významným činom fašizmu bolo likvidovanie povestnej „rimskej otázky“, ktorá od roku 1860 znemožňovala normálne vzťahy Talianskeho kráľovstva a Svätej stolice. Mussolini túto otázku vyriešil tromi dohodami Lateránskych zmlúv, podpísaných obojstranne 11. februára 1929. Talianske kráľovstvo nimi uznalo absolútnu nezávislosť Svätej stolice a Vatikánske mesto ako subjekt medzinárodného práva a vyhlásilo katolícku vieru ako jedinú štátne náboženstvo. Svätá stolica uznala Talianske kráľovstvo s hlavným mestom Rím a uzavrela s ním konkordát.

Uvedením korporatívneho systému si fašizmus získal široké masy pracujúcich. Režim nebol demokratický, ale otvorene sa priznával k diktatúre Fašistickej strany, ktorej zakladateľ a vodca sa dával titulovať Duce. S diktatúrou, ktorá trvala dvadsať rokov, si Mussolini získal mohutnú oporu v občanoch štátu, lebo jeho režim sa po celý čas až do začiatku druhej svetovej vojny líšil od ostatných dvoch diktatúr v Európe najmä svojou umiernenosťou. Pripisuje sa mu jediný ľudský život lokálnymi fašistami zavraždeného socialistického poslanca menom Giacomo Matteotti v roku 1924 po tom, čo v parlamente predniesol tvrdú obžalobu proti novému systému, od ktorého očakával uvedenie socializmu sovietskeho typu. Preto sa cítil byť fašizmom zradený a sklamaný. „Teror“ talianskeho fašizmu pozostával v takmer zábavnom treste núteného vypitia ricínového oleja alebo odsúdením na kratšie tresty väzenia, pričom sa odsúdenému často dávala možnosť beztrestne opustiť Taliansko, ponajviac do parížskeho exilu a odtiaľ do Moskvy.

■ NAVOĽANÁ DIKTATÚRA

Samotní Taliani pokladali fašizmus za navoľanú diktatúru („all'acqua di rose“). Možno aj preto našiel aj mimo Talianska značné sympatie a napodobňovateľov. Asi prvým v rade bol bulharský premiér Alexander Zankov už v roku 1923. Ďalším z napodobniteľov fašizmu bol Rakúšan Adolf Hitler, ktorý v Nemecku založil mohutné hnutie Nemecká socialistická robotnícka strana (NSDAP). Napodobňovali ho ďalší európski štátnici ako Antonio de Oliveira Salazar v Portugalsku, Francesco Franco Bahamonde v Španielsku, Miklós Horthy v Maďarsku, kráľ Carol II. v Rumunsku, generál Ioannis Metaxás v Grécku a Józef Pilsudski v Poľsku. Obdivovatelia Mussoliniho nechýbali ani v baltických štátoch – ako Fritz Clausen v Dánsku. Vo Francúzsku sa talian-

ským fašizmom inšpirovalo hnutie Action Francaise, v Rakúsku Heimwehr, v Belgicku Léon Degrelle s hnutím Rex, v Rumunsku Železná garda, v Chorvátsku Ustaša, v Maďarsku Ferenc Szálasi a jeho Šípové kríže, v Španielsku Falanga, ba aj vo Švajčiarsku a vo Veľkej Británii vznikli organizované skupiny napodobňovateľov Mussoliniho. Najznámejšia z nich bola British Union of Fascists, ktorú založil v roku 1933 sir Oswald Mosley. Aj v ďalekej Argentíne sa podľa mnohých autorov inšpiroval fašizmom Juan Domingo Perón, ktorý sa stal v roku 1946 prezidentom.

■ UNIFORMOVANÉ PARÁDY

Je celkom pochopiteľné, že ani vo vtedajšom Česko-Slovensku to nemohlo byť ináč. Minister financií Alois Rašín už v novembri 1922 v Česku verejne propagoval zásady talianskeho fašizmu. Socialistický vrah ho smrteľne zranil, na čo doplatil životom. Naskutku, už začiatkom roku 1925 sa ustanovila v Brne Národná obec fašistická (NOF) na čele s legionárskym hrdinom Radolom Gajdom (predtým sa volal Rudolf Geidl), ktorý potom pripravoval fašistický štátny prevrat podľa príkladu Mussoliniho. Prevrat sa mal uskutočniť počas sokolského zletu 2. júla 1926, prípravy však boli odhalené a celá akcia znemožnená. V roku 1928 NOF začala tesne spolupracovať s Republikánskou stranou zemeďel'ského a malorolníckeho ľudu Antonína Švehlu a Milana Hodžu, ktorej polo vojenská organizácia Selská jízda napodobňovala fašistické uniformované parády. Podľa Edvarda Beneša v roku 1933 Švehla už „bol úplným fašistom“.

Česká politická strana Národní obec fašistická začala prenikať aj na Slovensko, kde dovtedy mala iba skupinky sympatizantov, zväčša Čechov na Slovensku. Založila časopis Slovenské fašistické noviny, ktorý však pre nezáujem slovenskej verejnosti po niekoľkých číslach zanikol. S talianskym fašizmom sympatizoval v Hlinkovej slovenskej ľudovej strane prof. Rodolom Tuka, ktorý v roku 1923 založil Rodobranu, ktorú však po niekoľkých mesiacoch vláda zakázala, takže nemohla vyvíjať žiadnu významnejšiu činnosť. Postupne vzniklo aj niekoľko iných skupiniek, ktoré sympatizovali s fašizmom, ako napríklad Jednota slovenských junákov (Junobrana) v Slovenskej národnej strane, Slovenské gardy, Liga proti komunizmu a pod., ale nikdy nehrali viditeľnú úlohu v slovenskej politike. Boli za tým takmer výlučne českí štátni a verejní zamestnanci žijúci na Slovensku, prípadne členovia maďarskej menšiny, ktorí si založili Árijský front inšpirovaný viac Hitlerovou ideológiou.

Od roku 1938 sa podľa vzoru talianskych fašistov organizovali radikálni nacionalisti v Hlinkovej slovenskej ľudovej strane, ktorí si založili Hlinkovu gardu. Čoskoro sa však dostali do konfliktu s vedením štátostromy, ale dostávali podporu a ochranu z Nemeckej ríše. Napriek tomu sa im však nikdy nepodarilo odstrániť predsedu strany a prezidenta republiky Jozefa Tisu a úplne sa zmocniť vlády v Slovenskej republike. Prvú Slovenskú republiku charakterizovali vážni historici ako štát s autoritatívnym režimom kresťanského nacionalizmu.

■ FÜHREROV MEIN KAMPF

Najúspešnejším napodobniteľom Mussoliniho bol bezpochyby Adolf Hitler, ktorý od neho prevzal aj svoj titul Führer (nemecký preklad talianskeho Duce). No veľmi skoro sa vzdialil od ideológie fašistického nacionalizmu, keď v roku 1924 vydal prvý diel svojho Mein Kampf. Tam už celkom

jasne definoval program radikálneho rasizmu a mocenského expanzionizmu v duchu tradičného „Drang nach Osten“. Na rozdiel od Mussoliniho nevybral si cestu k moci revolučnými gestami, ale využitím demokratických práv a slobôd na mohutnú agitáciu mas trpiacich následkami prehratej vojny. Už pri voľbách v roku 1930 jeho NSDAP z dovtedajších 12 mandátov získala takmer desaťnásobok – 107 mandátov. V nasledujúcich rokoch ekonomická a finančná kríza, ktorá zapríčiňovala skrachovanie bánk a v Nemecku vyše šesť miliónov nezamestnaných, privádzala k Hitlerovi stále mohutnejšie masy. V apríli 1932 pri voľbách za ríšskeho prezidenta Hitler získal vyše 13 miliónov hlasov, takže opäť zvolený prezident, staručký maršal Paul von Beneckendorff und Hindenburg, ktorý svoj úrad zastával od roku 1924, musel s ním počítať. Keď v marci 1933 voľby do parlamentu jednoznačne vyhrala Hitlerova NSDAP, neostávalo mu iné, ako potvrdiť ríšskeho kancelára Adolfa Hitlera, ktorého vymenoval už koncom januára.

■ ZMOCŇUJÚCI ZÁKON

Hitler si 24. marca 1933 dal odhlasovať „zmocňujúci zákon“, ktorým získal pre svoju vládu právo vydávať zákony bez ohľadu na ústavné procedúry. Týmto sa postupne zmocnil celého vedenia ríše a začal budovať svoj totalitný režim jedinej strany – NSDAP. V novembri toho istého roku vyhlásil nové voľby, pri ktorých jeho strana dosiahla 92 percent odovzdaných hlasov. Keď potom 2. augusta 1934 prezident Hindenburg zomrel, Hitler spojil funkciu prezidenta a kancelára a stal sa absolútnym diktátorom ríše. Už 19. augusta si to dal potvrdiť plebiscitom. Svetová tlač potom každých niekoľko dní referovala o nových „úspechoch“ tak vnútornej, ako aj medzinárodnej Hitlerovej politiky. Už menej o tom, že ohrozovala bezpečnosť strednej a postupne i západnej Európy. V januári 1935 získanie späť Saarska, následne zavedenie všeobecnej vojenskej služby, v nasle-

dujúcom roku vypovedanie Locarnskej zmluvy a obsadenie Porýnska, čo mu vyneslo 99-percentný súhlas pri najbližších voľbách. Potom uzavrel priateľskú dohodu s Rakúskom a organizoval veľkolepé Olympijské hry v Berlíne. Na celoríšskom sneme NSDAP v septembri už verejne vyhlásil svoj protiboľševický postoj, ktorý potvrdil uznaním španielskej vlády generála Francisca Franca, čím si znepriatelil predtým obdivovaného a napodobňovaného sovietskeho diktátora Stalina, po príklade ktorého uviedol v Nemecku aj pracovné tábory a geografické presuny mas obyvateľstva. Práve v tom období Stalin na Svetovom kongrese Tretej Internacionály v Moskve vyhlásil otvorený boj proti „fašizmu“, mysliac tým na Hitlerovu Nemeckú ríšu. K čomu potom viedla národnosocialistická politika Adolfa Hitlera, to si celý svet ešte aj dnes živo pamätá.

Práve tu však musíme identifikovať príčinu historicky nepresných až absurdných, ale ešte stále dosť rozšírených pomenovaní troch spomínaných diktatúr. Všetky tri majú korene v európskom socializme. Socialista Mussolini sa však distancoval od socializmu a nazval svoj systém fašizmom. Socialista Hitler ostával verný svojej Nemeckej národnosocialistickej robotníckej strane. Pretože sa Rusko už od roku 1922 definovalo ako Zväz sovietskych socialistických republík, socialista Stalin nemohol pripustiť, aby sa iné režimy označovali týmto prívlastkom. Preto zaviedol tak pre Nemecko, ako aj pre Taliansko striedavé výrazy „fašizmus“ a „nacizmus“, ktoré sa pri bezhlavom opakovaní ruských vzorov ujali aj vo všetkých satelitných štátoch ZSSR. Po dostatočnom časovom odstupe treba, aby sa tieto diktatúry označovali korektnými historickými výrazmi: „boľševické (alebo sovietske) Rusko“, „fašistické Taliansko“ a „národnosocialistické Nemecko“. Používať tieto prívlastky vo vzťahu k iným štátom a národom je historicky nepresné, konfúzne, neraz až absurdné.

Foto: internet

Diktatóri B. Mussolini a A. Hitler.

Vymenovaný generálny riaditeľ divadla má ambiciózne plány

Nová scéna po novom

Maroš M. BANČEJ – Foto: Autor

Bratislavské Divadlo Nová scéna zažilo hviezdne časy aj obdobia tápania. Keď sme nedávno v SNN písali o výstave k jeho 65. výročiu založenia, končil sa článok priánim, aby nadviazalo na svoju slávnú tradíciu z čias prvých pôvodných slovenských muzikálov, rozšantených operiet a spevohier, v ktorých okrem iných hercov excelovali aj Július Satinský a Milan Lasica.

Známe bratislavské divadlo v centre hlavného mesta.

Zdá sa, že pod vedením nového generálneho riaditeľa Juraja Ďurdiaka začína DNS chytať dobrý vietor do divadelných plachôt. Nová scéna je pojem nielen pre Bratislavčanov, ale aj pre návštevníkov zo všetkých kútov Slovenska. Staršia a stredná generácia nedá dopustiť na prvý slovenský muzikál Cyrano z predmestia z rokov sedemdesiatych či na bravúrnú spevohru dvojice L+S Plné vrecká peňazí.

Mladšiu generáciu oslovila Kľetka bláznov či najnovšie „elánovský“ Ôsmy svetadiel. Jedno je však isté. Divadlo Nová scéna na jednej strane dokáže oslovit ľudí, na strane druhej zmeny vedenia súboru za posledné desaťročie vyvolávali otázničky i vášne a nezriedka aj útoky kritiky, že sa za „štátne peniaze“ vyrába komercia. Juraj Ďurdiak je generálnym riaditeľom DNS od januára tohto roka a

na obvinenia z komercie reagoval na nedávnej tlačovej besede prečítaním emotívneho vyhlásenia. Ale k tomu ešte dôjdeme.

■ PRINC A VEČERNICA

Hneď na úvod predstavil generálny riaditeľ DNS niekoľko nových titulov, ktoré majú ambície stať sa divadelnými udalosťami. Pre malých aj veľkých divákov sa pripravuje výprav-

ný rozprávko-rodinný muzikál Princ a Večernica, ktorý prenesie divákov do sveta fantázie, snov, rozprávok, neba i zeme. Vznikol na podnet generálneho riaditeľa Juraja Ďurdiaka na motívy rozprávky Boženy Němcovej O Slničníkovi, Mesačníkovi a Veterníkovi. Samozrejme, inšpiráciou k tomuto predstaveniu bol aj legendárny film Princ a Večernica, v ktorom si pred rokmi zahral princa šéf divadla. Ten nám k pripravovanému predstaveniu povedal: „Zvolili sme tento titul, lebo v sebe kombinuje atraktivitu titulu, ktorý poznajú generácie, a jeho prapôvodný námet je aj v slovenskej ľudovej rozprávke. Zdalo sa nám to ako výborná pôda na vytvorenie pôvodného slovenského rodinného muzikálu.“

Zároveň sme sa dozvedeli, že novým umeleckým riaditeľom DNS sa stal jej dlhoročný člen, vynikajúci a obľúbený herec Karol Čálik, čo je samo o sebe prísľubom do budúcnosti.

■ GRÓF POZÝVA

Prvýkrát zrušil operetu na Novej scéne v roku 1999 Milan Kňažko a vtedajší riaditeľ divadla Marek Ťapák. Neskôr, v roku 2005, vedenie divadla zrušilo spevohru a tým aj operetu, čím nastalo na našej scéne takpovediac operetné vákuum. Práve preto začiatkom budúceho roka pripravuje DNS komponovaný program zložený z najkrajších árií, ktoré ponúka svetová operetná literatúra. Predstavenie poniesie názov Gróf Orłowski pozýva a jeho cieľom by okrem iného malo byť overenie záujmu verejnosti o operetnú tvorbu. Zdá sa, že operetný žáner, kedysi taký obľúbený, sa vďaka DNS, kde má domovské miesto, predsa len vracia k životu. Ako čerešnička na torte správ odznela vzápätí infor-

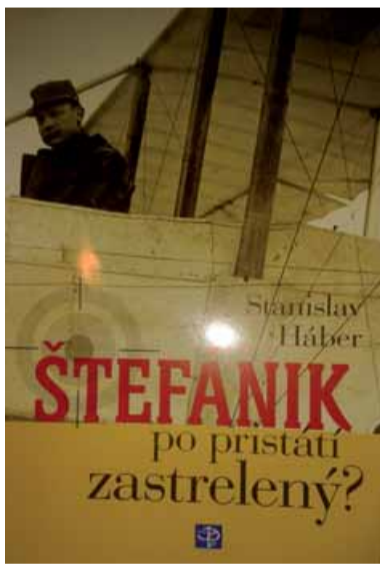
mácia o založení Tanečného súboru, ktorý začal fungovať 1. apríla tohto roku, má trinásť členov a divadlo počíta aj so samostatnými tanečnými predstaveniami. Riaditeľ zároveň chystá konkurzy na doplnenie hereckého súboru. „Byť členom súboru DNS je podľa mňa česť. Ak si niekto myslí, že nie je, tak nech si nesťažuje, že som mu nepredčil zmluvu,“ dodal na túto tému Juraj Ďurdiak.

■ ZÁSADNÉ VYHLÁSENIA

Záver tlačovej konferencie patril dvom dôležitým informáciám. Prvou bol Deň detí v DNS, keď divadlo 1. a 2. júna 2012 otvorí dvere všetkým malým aj veľkým divákom. Počas Dňa otvorených dverí sa spolu s divadelným škriatkom dostanú do priestorov, kde je bežnému smrteľníkovi vstup zakázaný. „Myslíme si, že pre diváka je zaujímavé vidieť do kuchyne divadla. Chceme naše divadlo zatriktívniť aj smerom k deťom a mladým ľuďom a postupne si vychovať divákov, ktorí sa budú do Divadla Nová scéna radi vracat,“ povedal generálny riaditeľ divadla. Vzápätí však všetkých prítomných prevkupil prečítaním memoranda, ktorého hlavným obsahom bola kritika prerozdeľovania štátnych peňazí na divadlá, no najmä obrana Divadla nová scéna permanentne obviňovaného z komercializácie. Pomohol si pritom otázkou, že keď má divadlo pár sto divákov za mesiac a DNS desaťtisíc, ktoré spĺňa lepšie poslanie divadla, ktorým je šírenie kultúry. Zdá sa, že nový riaditeľ DNS je na najlepšej ceste nájsť ten povestný „divadelný kameň mudrcov“. To znamená vytvoriť divadlo priťažlivé pre divákov, teda zarábajúce, a zároveň udržať v danom žánri vysokú umeleckú úroveň.

Bude exhumácia Štefánika?

Panslovanská únia, Bratislava 2012

Stanislav Háber sa vo svojej faktografickej knižke Štefánik po pristátí zastrelený? zamýšľa nad faktami a svedectvami, ktoré hovoria o spôsobe smrti nášho legendárneho generála. Prináša

v tejto oblasti viacero nových a zaujímavých výpovedí svedkov, ktorých záznamy zbieral počas dvadsaťpäťročnej novinárskej tvorby.

Autor pritom nezabúda ani na diela, ktoré už pred ním upozorňovali na okolnosti skonu slovenského zakladateľa štátu z roku 1918. Cituje fakty, aké uvádza aj Marián Tkáč v knihe Pravid-

KNIHA TÝŽDŇA

vý slovenský príbeh (PostScriptum, Bratislava 2009), Emil Karol Kautský v diele Kauza Štefánik – Legendy, fakty a otázničky okolo vzniku Česko-Slovenskej republiky (Matica slovenská, Martin 2004), či odvoláva sa na zistenia amerického historika slovenského pôvodu Tomáša J. Vetešku. Práve vďaka posledne menovanému sa v knihe Štefánik po pristátí zastrelený? nachádza

záznam rozhovoru Milana Rastislava s americkým prezidentom Woodrowom Wilsonom. Z neho vyplýva, že ak by Štefánik nezhynul 4. mája 1919 pri prilete do vlasti, usporiadanie spoločného štátu Slovákov a Čechov by bolo zrejme vyzeralo inak. Napriek lákavej téme Stanislav Háber neskízol do senzácie tvorivej kľetky teórií, kto mohol stať za vraždou generála. Autorovi šlo o to, aby na základe známych, ale aj úplne nových faktov potvrdil teóriu, že vôbec o vraždu šlo. Doteraz sa totiž v slovenských médiách objavujú správy, že šlo len o nešťastnú náhodu. Naopak, už aj za čias Masaryka ním vymenovaná komisia potvrdila, že na talianske lietadlo Caproni letiace nad Bratislavou sa strieľalo.

Autor preto navrhuje jednoduché riešenie, ako vyvrátiť doterajšie fámy o smrti generála raz a navždy vedeckými metódami. Stačí urobiť dôkladnú analýzu pri exhumácii pozostatkov generála Štefánika. Kniha sa dá objednať aj cez internet na adrese: stefanikkniha@gmail.com.

(af - viac aj na strane 10.)

Keď sa v spoločnosti milovníkov divadla vysloví meno Kveta Stražanová, určite bude nasledovať replika: „Kvetka? Chod'te sa na ňu pozrieť do Divadla Jonáša Záborského v Prešove. Neobanujete!“ Už od roku 1959, keď sa ako sedemnášročná postavila Kveta Stražanová na dosky prešovského stánku múz, ostáva verná tomuto divadlu spolu so svojim manželom Jozefom Stražanom. A Divadlo Jonáša Záborského jej to opláca vynikajúcimi hereckými príležitosťami.

označuje za „šťastného človeka“ a v jednom z množstva rozhovorov povedala: „Nemám rada intrigy, žiarlivosť, závisť. Človeku, ktorý za mnou príde v dobrom

MEDAILÓN

úmysle, radšej pomôžem.“ Dlhoročná úspešná práca na poli kultúry neostala nepovšimnutá, a tak sa Kveta Stražanová môže pochváliť množstvom ocenení, z ktorých najvýznamnejšie – Štátne vyznamenanie SR Pribinov kríž 2. triedy – do-

Opora prešovského divadla

Kveta Stražanová sa narodila v Novákoch, detstvo prežila v Banskej Bystrici a keď na prahu dospelosti vyhrala konkurz do DJZ ostala verná Prešovu. Skalní fanúšikovia divadla si pripomínajú jej strhujúce výkony v hre Hriech od J. G. Tajovského, v Bukovčanovej Slučke pre dvoch, no aj v päťdielnom filme Nepokojná láska režiséra Jozefa Zachara, kde okrem iných hrala s Júliusom Pántikom. Kveta Stražanová pravidelne hrá aj v Košickom štátnom divadle a aby toho nebolo málo, tak je obsadzovaná a poslucháčmi obľúbenou rozhlasovou herečkou. Práve v Košickom rozhlasovom štúdiu je jednou z hlavných protagonistiek obľúbeného zábavného programu Superšopa. Herečka sa rada

stala od prezidenta republiky v roku 2003. Obľúbená herečka sa v týchto dňoch dožila pekného jubilea 70 rokov a jej domovská scéna – Divadlo Jonáša Záborského v Prešove – na ňu nezabudla. Ako výraz vďaka zaradilo divadlo do repertoáru romantickú drámu Victora Hugua Mária Tudorová, v ktorej Kveta Stražanová exceluje.

(mab)

Ako prežiť Hotel Paradise

Nebolo úniku. Musel som pozerat' na reality šou Hotel Paradise, keďže hostitelia nepopustili. Najprv som sa nepokojne vrtel na stoličke. Po chvíli som od údivu zabudol zavrieť ústa, čo si domáca pani vysvetlila tak, že som hladný, a domáci pán, že smädný. Pre každý prípad som ušiel na toaletu, čo si hostitelia vysvetlili jednoznačne a odtiaľ ma budú ohovárať. Bola to prirodzená reakcia organizmu, ktorého normálny stav dokáže len na pár minút zvládnuť túto jojkársku reality šou najhrubšieho kalibru. Nech sa preto na mňa slovenskí diváci nenahnevajú, najmä tí, čo pozerajú každý

diel tohto „čireho a nepoškrveného výchovného programu“.

Pre vás, čo ste tento „úchvatný kultúrny počin“ televízie JOJ ešte nevideli, vysvetlím všetky minulé, súčasné aj budúce pokračovania niekoľkými vetami. Hrubokrki, svalnatí a patrične na hlave (aj v hlave) vyholení mladíci s preferovanými blondínkami, podozrivými čiernovláskami a brunetkami (väčšinou so silikónovými prednosťami) drepneju v reálnom prostredí pre každého Slováka a Slovenku. Teda vo fajnovej hoteli v Karibiku. Tam posedávajú, jedia, slopu, fajčia,

skáču do bazéna a to všetko s jediným cieľom – všetci sa zísť nie v jednej, ale v každej posteli s každým. No a popri sexuálnych zábavkách ešte stihnú ohovoriť a znemožniť

HUMORESKA

jeden druhého, keďže každý z nich sa pachtí za masťou výhrou. Víťazom sa totiž stane len ten „najlepší z reprezentatívneho výberu Slovákov a Sloveniek“. Musí to byť vzor pre všetkých mladých, teda ten najzákernejší, najdrzejší a najvýkonnejší v posteli, v pití, vo fajčení, v intrigách, v sedení

s nohami na stole a v trepaní večných právd, z ktorých je súdnemu človeku na zvracanie. Keďže bulvár nelení a zásobuje informáciami o súťažiacich širokú verejnosť, môžeme sa dozvedieť, že ani jeden zo súťažiacich za svoj doterajší mladý život nevykonával žiadnu zmysluplnú činnosť, o zamestnaní ani nevraviac...

Podľa tých istých bulvárnych zdrojov vraj televíznu jojkársku rajskú ubytovňu na Slovensku nevymysleli. Urobili ju podľa zahraničného námetu. Omyl! Je ukradnutá z každej dediny na Slovensku, kde sú najhoršie klebetnice, sediace hodiny nečinne

na priedomi. Každý si pred nimi v duchu odpluje alebo sa prežehná. Okoloidúceho blahosklonne pozdravia a keď odíde, začnú ho okiadať, že keby ich počul a uveril tomu, čo natárali, tak sa radšej obesí na najbližšom strome. Babky však nie sú pre TV JOJ materiál na pozeranie. Vo vnútri blikajúcej debničky musí bežať zvrátený sen a pred ňou nech si sedí, kto len chce. Hlavne nech je divákov čo najviac, lebo iba tak sa budú sypať peniažky od inzerentov. Ostatne, toľko spomínaný nový svetový poriadok potrebuje čo najtupšie stádočko.

Milan ZEMO

Univerzálnosť osobnosti M. R. Štefánika poskytuje stále dosť priestoru na obdiv a objavy

Generál bol moderný človek s renesančným duchom

Stanislav HÁBER - Foto: archív autora

Slovenská hviezda v našich dejinách mala k hviezdám veľmi blízko. Ako je známe, Milan Rastislav Štefánik nebol len jeden z našich popredných politikov. Bol aj pilot, fotograf a najmä vedec astronóm. Mal teda k hviezdám bližšie než iní. Tento rodák z obce Košariská študoval hviezdológiu – astronómiu vo Švajčiarsku a v Prahe.

Keďže v tých časoch by ťažko získal so svojou odbornosťou zamestnanie v domovine či v Čechách, odišiel skúšať šťastie do zahraničia. Začal pôsobiť v Meudonskej hviezdárni a neskôr ho vymenovali za riaditeľa observatória na najvyššej hore Európy – Mont Blancu. Každý vie, že bol francúzsky generál. Menej známe je, že Slováci mu titul generála priznali až 7. mája 2004, teda osemdesiatpäť rokov od jeho smrti. Pritom Francúzi mu odovzdali jedno zo svojich najvyšších vyznamenaní stužku rytierskeho kríža Čestnej légie už v roku 1914.

■ V SRBSKU PREŽIL

Po vypuknutí prvej svetovej vojny sa dobrovoľne prihlásil do armády. Konkrétne do letectva, ktoré bolo vtedy ešte v plienkach. Pre slovenský pôvod bol preveľený na srbský front. Tu sa vyznamenal záchranou srbských vojakov pri ústupe cez hory. Lietadlami ich začali odvážať, čím im zachránili život. Sám Štefánik mal pritom vážnu technickú poruchu. Neskôr spomínal, že myslel na najhoršie. Haváriu svojho lietadla prežil. Do bezpečia ho dostali jeho spolubojovníci.

Inak však dopadol Štefánikov let v prvú májovú nedeľu roku 1919. Bol jeho posledný. Brat nášho generála Igor Branko Štefánik o jeho smrti povedal: „Je moje presvedčenie, že generálovu smrť nezapríčinila náhoda, ale úkladná vražda. Katastrofa lietadla bola vopred pripravená. Na to poukazujú mnohé stopy, ktoré čakajú na vysvetlenie.“

Kto hovorí o vražde, už roky sa u nás označuje za nacionalistu. Také je zjednodušené videnie tohto problému od 4. mája 1919 v Česku, ale aj na Slovensku.

Prvá Česko-Slovenská republika je opradená mýtmi. A ak sa búrajú, nuž sa autori týchto mýtov a ich nasledovníci bránia. Je to zbytočné minimálne preto, že o zabíjaní Štefánika nepochybovali ani najvyššie miesta tých čias, keď generál zahynul. Potvrdila to aj správa generála Čečka, ktorý viedol komisiu na vyšetrovanie leteckého nešťastia vymenovanú Masarykom. Táto správa dokázala, že na Štefánikovo lietadlo sa strieľalo. Bol teda Masaryk tiež slovenským nacionalistom?

Rovnakým mýtom je Štefánikova čechoslovakistická orientácia. Zbúrať túto predstavu je

horšie, než hovoriť o generálovej vražde. Vo všetkých medzinárodných dohodách, ktoré Milan Rastislav pripravil alebo ich podpísal, uvádzal v názve Česko-Slovensko s rozdeľovníkom. Prípadne obe krajiny písal osobitne Česko a Slovensko.

■ POKRÚTENÉ ARGUMENTÁCIE

Čechoslovakistom sa podľa zistení historika z USA Tomáša J. Vetešku generál stal až vďaka pokrútenej interpretácii jeho pozostalosti po smrti. Štefánik podpísal dohodu s talianskym premiérom Orlandom, v ktorej sa až na dvadsiatich miestach v taliančine uvádza „Czeco-Slovaco“ a „CzechieSlovachi“.

V roku 1912 prijal francúzske štátne občianstvo. Nová vlasť využila jeho vedomosti naplno. Na začiatku prvej svetovej vojny sa generál vrátil z Maroka, nastúpil k letectvu a v októbri 1915 prvýkrát havaroval na srbskom fronte. Z Mitrovickej ho previezli do Talianska a odtiaľ do Francúzska. Tu získal pre svoj plán na vytvorenie odboja s Čechmi a na oslobodenie Slovákov spod monarchie vplyvné francúzske kruhy.

■ PLYNULOU FRANCÚZŠTINOU

Takto na jeho misiu spomínal Raoul Blondel, ktorý mu sprostredkoval dôležité stretnutie s francúzskym prezidentom Deschanelom: „Mal som 7. februára 1916 ako hlavný lekár službu v kasárňach vojenskej ošetrovne v Clignancourte. Posledným dôstojníkom na prehliadku bol mladý letec, ktorý mal v dokumente uvedenú národnosť „uhorský Slovan“. Slovník z predovšetkého Uhorska. Rozprával krásnou francúzštinou. Povedal mi, že sa dobrovoľne prihlásil do francúzskej armády hneď po vypuknutí vojny a bol odvelený na srbský front, lebo ovládal slovenské reči. Bol svedkom hrozného ústupu srbskej armády pred útokmi Nemcov. Časť Srbov ušla ťahajúc sa bosí po snehu, zanechávajúc za sebou na ceste mŕtvolky. Potom sa stalo niečo veľkolepé. Srbskí letci, ktorým asistovali viacerí inonárodní piloti, medzi nimi Štefánik, začali transportovať ponad končiare Álp bezvládných a ranených a pristávať s nimi na druhej strane pohoria dalmatínskeho pobrežia.“

A vtedy Štefánik havaroval. Leteckému mechanikovi Bourdonovi hlásil: „Som stratený. Vrtuľa môjho lietadla sa zlomila. Spadol som niekoľko kilometrov odtiaľto.“

Kolegom letcom sa však podarilo Štefánika zachrániť.

■ ZÁPALISTÝ PATRIOT

Raoul Blondel hovoril o Štefánikovi vždy s obdivom: „Bolo príjemné sa s ním zhovárať a počúvať jeho zážitky z malej krajiny jeho pôvodu, lebo bol zápalistý patriot. Hovoril mi, že v Quai d'Orsay sa pripravujú podmienky pre mierové dohody. Zdôrazňoval, že je nevyhnutné, aby jeho krajina bola oslobodená. Vedel, že prezident Deschanel sa staval proti rozdeleniu Rakúsko-Uhorska z dôvodov rovnováhy síl v Európe. Štefánika som počúval s veľkým záujmom. Navrhol, že mi predstaví Masaryka, a aby som sa pokúsil zariadiť schôdzku s prezidentom Deschanelom. Masaryk prišiel so Štefánikom 9. februára. Jeho prítomnosť bola zrejme potrebná, hoci francúzštinu neovládal.“

Doktor Blondel opísal Masaryka ako chladného muža. Úplný

opak Štefánika. Ten však Masaryka obhajoval – že má zložitý osud, keďže ako bývalý poslanec rakúskeho parlamentu mal manželku a dcéru uväznené v Rakúsku, pričom sám žil vo Francúzsku v chudobe bez toho, aby tamjšia politika javila o jeho osud záujem. Blondelovi sa podarilo do týždňa dohodnúť stretnutie s francúzskym prezidentom Deschanelom. Podľa lekárových slov Milan Rastislav na neho naliehal, aby mohol francúzskemu štátnikovi predstaviť založenie nezávislých štátov Slovenska a Česka.

„Prezident nás pozval 15. februára 1916 do svojej kancelárie na druhom poschodí prezidentského paláca. Rozprávať začal Štefánik a prezentoval svoj návrh na oslobodenie Slovenska od Maďarska a Česka od Rakúska. Zdôraznil, že je absolútne potrebné vyhlásiť nezávislosť týchto krajín a garantovať ju v mierovej zmluve. Nezabudnem na jeho nadšené slová: „Pán prezident, v deň, v ktorom vyhlásite na parlamentnej tribunale nezávislosť našich krajín, stopäťdesiat tisíc Slovákov a Čechov zdezertuje z maďarskej a rakúskej armády, s celou výzbrojou a výstrojom prebehnú na talianskom fronte k Spojencom a pridajú sa k našej armáde a vojna bude zakrátko skončená.“

■ MANŽELSTVO NA SKÚŠKU

Aj keď náš generál organizoval armádu Česka a Slovenska, od začiatku upozorňoval na rovnoprávnosť oboch národov v spoločnom štátnom zväzku. Svedčia o tom rokovania Štefánika s vtedajším americkým prezidentom Woodrowom Wilsonom. Svedectvo o ich obsahu priniesol plukovník americkej spravodajskej služby Stephen Bonsal, ktorý bol po vojne členom americkej delegácie na mierovej konferencii v Paríži.

Bonsal bol očitým svedkom postoja prezidenta Wilsona k právu Slovákov na sebaurčenie: „Keď Štefánik prišiel začiatkom roka 1919 zo Sibíri do Paríža, otvorene vyjadroval svoje pochybnosti o cene dohôd dojednaných medzi českými a slovenskými reprezentáciami pod predsedníctvom Masaryka v Pittsburghu a vo Filadelfii v roku 1918. Vyjednáváním sa sformovala federácia dvoch národov s rovnakými právami a povinnosťami. V tom čase prakticky všetci delegáti na Mierovej konferencii boli proti štiepeniu štátov, aby sa predišlo balkanizácii východnej Európy. Konečne po silnom nátlaku, najmä americkej delegácie, generál Štefánik napriek svojim obavám, súhlasil s plánom za podmienky, že usporiadanie Česko-Slovenského štátu bude sa považovať iba za pokusné manželstvo, z ktorého Slováci môžu odísť hneď po realizovaní svojich obáv.“

Bonsalove svedectvo odznelo aj na pôde amerického parlamentu. Bolo zapísané v oficiálnej zázpisnici US kongresu v Congressional Record 3. júla 1952 a potom zverejnené v East Europe Magazin č. 4 – 5, roč. 24, august – september 1975: „Keď sa Štefánik po dvoch mesiacoch vrátil z Talianska, informoval našu delegáciu, že jeho obavy sa stali skutočnosťou, lebo ľudia z Prahy zaobchádzajú so Slovámi nie ako so seberovným národom, ale ako s africkou kolóniou alebo kmeňom, ktorému je nutné kruto

vládnuť a vzdelávať ho. Prezident Wilson bol pobúrený týmto vývojom.“

■ ČESKÁ VIEROLOMNOSŤ

V tom čase neexistoval internet. A ani zverejňovanie tajných diplomatických depeší. Máme však viac informácií v podobe hodnovernej výpovede americkeho diplomata, ktorý sa na rokovaniach prezidenta Wilsona s Milanom Rastislavom zúčastňoval: „Prezident Wilson Štefánikovi otvorene povedal, že sa v tej chvíli prvom rade musíme sústrediť na zaistenie dohôd, ale pred ich ratifikáciou nebude súd. Jedine až po náprave prípadných chýb a nedostatkov, ktoré sa objavujú v praxi. Preto prezident Wilson požiadal Štefánika, aby zatiaľ netrval na zmenách, lebo taký postoj by komplikoval aj tak už sťažujúcu situáciu. Uistil ho však a dal mu svoje slovo, že keď bude v novembri (1919) zasadať Liga národov, osobne pred ňou vzniesie Štefánikove sťažnosti a Wilson dodal, že nepochybuje, že príde k náprave a vyrovnaniu.“

Lenže USA v čase zasadania v novembri 1919 už neboli členom Ligy národov, takže žiadne námietky nemohli na rokovaniach nadniesť. Navyše, náš generál už nebol medzi živými. Stephen Bonsal vo svojom svedectve dodal: „V závere chcem zdôrazniť, že manželstvo na skúšku vstúpilo do platnosti iba na naliehanie americkej delegácie, ktorá verila, že organizovanie federálneho Česko-Slovenska v skutočnosti už prebiehalo a všetky prípadné nezrovnalosti sa budú korigovať počas budúceho zasadania mierovej konferencie v Paríži. Nádejám sa, že Slovákom svitne deň vypočutia a všetky prisľuby im dané v Paríži a zaručené prezidentom Wilsonom sa uskutočnia.“

Štefánik rád lietal.

Bonsal vedel vďaka Milanovi Rastislavovi, že Slováci sú vyspelý národ, ktorý sa natrvalo nenechá zotročovať žiadnym zo susedov.

■ ZRADENÝ GÉNIUS

Generál Štefánik protestoval proti falšovaniu jeho podpisu na Filadelfskej deklarácii nezávislosti Česko-Slovenska, ktorý Česi dali na dokument bez jeho súhlasu. Tomáš J. Veteška dodal: „Štefánik predvídal, že Česi Pittsburskú dohodu nedodržia.“

Štefánik bol renesančný duch, ale človek moderného razenia. Francúzska publicistka a Štefánikova dôverná priateľka Louise Weisssová vo svojich memoároch (Memoires d'une Européenne, Paris, Payot, 1969) hodnotila generála ako génia. Zdôrazňovala, že Edvard Beneš Slováka Štefánika nemohol zniesť. Pre Beneša to bol sed-

liak, zosobňujúci aristokrata. Keď Masaryk ponúkol Milanovi Rastislavovi miesto veľvyslancu pri talianskej vláde, generál pochopil, že ide o pokus zbaviť sa ho. Ponuku odmietol. Pri jeho poslednej návšteve na Rue Bonaparte v apríli 1919 mal Štefánik s Benešom prudkú výmenu názorov, ktorá sa podľa Louise Weissovej skončila totálnym zlomením všetkých priateľských pút. Amerika bola ďaleko aj s americkými Slovámi, ktorí spolu s našim generálom, kým žil, trvali na splnení prisľubov amerického prezidenta. Keď generál Štefánik 4. mája 1919 zahynul, nebolo toho, kto by podobne odborne trval na splnení týchto požiadaviek rovnoprávnosti okrem kňaza a politika Andreja Hlinku.

Komu teda najviac poslúžila smrť Milana Rastislava Štefánika? Prečo sa nemáme pravdu o nej dozvedieť ani dnes, ale každý, kto hovorí o vražde, je označovaný za nacionalistu?

Vyšetrovanie Štefánikovej smrti komisiou vymenovanou Masarykom vyvolal tvrdohlavý vojak Michal Lechta, ktorý tiež musel 4. mája 1919 strieľať na pristávajúce lietadlo z Talianska. Písal priamo prezidentovi Masarykovi aj za tú cenu, že bol za tento svoj čin vyšetrovaný za údajnú vlastizradu. Streľbu však komisia potvrdila. Nové dôkazy priniesol vo svojej knihe v roku 2004 Emil Karol Kautský (Kauza Štefánik – legendy, fakty a otázky okolo vzniku Česko-Slovenskej republiky, Matica slovenská, 2004).

Rovnako fakty udáva aj Marián Tkáč vo svojom diele (Pravdivý slovenský príbeh, PostScriptum 2009), kde o Štefánikovom osude píše:

„Najväčšmi zrejme ovplyvnilo jeho blížiaci sa tragický osud stretnutie s Edvardom Benešom a spor, do ktorého sa s ním do-

stal. Chcel vedieť, načo sa použilo 120 tisíc dolárov, ktoré Benešovi na oslobodenie Slovenska poskytli americkí Slováci. Keď Beneš nevedel, Štefánik to uzavrel tak, že doma bude národný súd, pred ktorým sa Beneš zodpovie. No ten súd o peniazoch, ktoré minul Beneš možno na svoje výlety do herní v Monte Carlo, nikdy nebol. Roztrásený Beneš informoval Masaryka i Ivanu Markoviča, slovenského politika, syna lekára a bankovníka Júliusa Markoviča: „... se Štefánikem jsem měl konflikt... Je mezi námi konec – myslím úplně.“ A mali to zachovať všetko – výlučne pro seba. Chcel niekto po Štefánikovej smrti národný súd s Edvardom Benešom?“

Ďalšie zaujímavé skutočnosti možno nájsť v knihe, ktorá práve vychádza s názvom Štefánik po pristáti zastrelený? (objednávka: stefanikkniha@gmail.com)

Mladí navštívili Maticu slovenskú i Slovenskú národnú knižnicu Matičný deň študentov v Martine a Černovej

Dňa 10. 5. 2012 sa študenti 2. ročníka a nadstavbového štúdia SOŠ v Poprade zúčastnili na exkurzii do Martina a Černovej. Matičný deň študentov zorganizoval a viedol riaditeľ Domu Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi Mgr. Rastislav Zacher v spolupráci s pedagógmi SOŠ v Poprade.

Krásny slnečný deň sme začali v sídle Matice slovenskej v Martine, kde nás všetkých srdečne privítal tajomník Matice slovenskej, pán Marián Gešper, ktorý študentov hneď od začiatku exkurzie zaujal krátkou prednáškou o histórii predsedov Matice slovenskej, matičných aktivitách a miestnych odboroch MS na Slovensku. Neskôr už prenechal slovo

Zuzane Bukovenovej, pracovníčke Slovenského literárneho ústavu MS, ktorá študentom podala dôkladný výklad o Matici slovenskej od prehistórie MS, vzniku Matice slovenskej až po jej súčasnosť. Vo svojej prednáške sa tiež venovala prehľadom významných osobností v národnom, literárnom a kultúrnom živote v Matici slovenskej, v jej histórii a v sú-

časnosti. Pobyt v sídle MS ukončil tajomník MS, ktorý študentom prednášal o Malej vojne z marca 1939 v Spišskej Novej Vsi, kde zhrnul informácie o tejto tragédii a tiež o jej hrdinoch, na ktorých by sme nemali nikdy zabúdať. Po tomto výklade sme v matičnom dni pokračovali prehliadkou a odborným výkladom v Dome Jozefa Cígera Hronského, kde nás privítal riaditeľ Krajanského múzea Matice slovenskej Daniel Zemančík a pracovníčka tohto múzea Zuzana Pavelcová. Študenti si mohli pozrieť krátky film a dokument o živote a pôsobení J. C. Hronského. Zuzana Pavelcová podala veľmi dôkladný výklad o diele J. C. Hronského – Jozef Mak, ktorý študenti určite neskôr využijú pri ďalšom štúdiu, keďže toto dielo je súčasťou maturitných otázok. Plní informácií, ale s dobrou náladou a v príjemnej atmosfére, ktorá vládla počas celého dňa sme sa presunuli do Slovenskej národnej knižnice, ktorá sídli na Hostihore v Martine. Tam na nás už čakala Darina Janovská, riaditeľka sekcie služieb Slovenskej národnej knižnice,

ktorá žiakov zaujala prednáškou o histórii, poslaní, úlohách Slovenskej národnej knižnice, ukázkami využívania katalógov a online katalógov, ale tiež zaujímavosťami o poradi najčítanejších kníh za posledné obdobie. Nádhernú a bohatú exkurziu sme ukončili pietnou spomienkou na obeť černojskej tragédie v mestskej časti Ružomberka-Černovej, ktorá sa odohrala v roku 1907. Pri pamätníku obetí riaditeľ Domu Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi Rastislav Zacher podal výklad o tejto tragédii, kde zdôraznil, že je veľmi nevyhnutné si práve v dnešnej dobe pripomínať a nikdy nezabúdať na významné osobnosti a na udalosti, ktoré sa odohrali v minulosti. Zároveň za všetkých prítomných zapálil obetiam tejto tragédie sviečku. Atmosféru pripomenutia si obetí tragédie ešte viac zvýraznila slovenská a matičná zástava, ktorá držali študenti počas celého pobytu v Černovej. Na záver by som sa chcel v mene Domu Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi veľmi pekne poďakovať všetkým, ktorí akýmkoľvek spôsobom participovali na veľmi peknej exkurzii. Pevne verím, že sa na podobných akciách čoskoro stretne. Domnievam sa, že práve takýmito aktivitami môžeme oživiť matičnú činnosť a pritiahnúť čo najväčšie množstvo najmä mladých ľudí do tejto významnej inštitúcie, akou je Matica slovenská aj v súčasnosti.

Rastislav ZACHER

Zdobili ho deti svojou radosťou a spontánnosťou Spievali: Máj, máj zelený...

Mesto Nitra žije v máji naplno kultúrnym životom. Vďaka koncentrácii univerzít a množstva stredných škôl dýchajú ulice mladostou a voľnosťou študentského života počas celého roka. Na prelome apríla a mája je to i vďaka tomu, že prebiehajú Nitrianske univerzitné dni. Viaceré inštitúcie v meste sa tento rok rozhodli podporiť tradíciu stavania májov.

Tieto symboly jari, života, mladosti či lásky možno vidieť v priestoroch Poľnohospodárskeho múzea, na námestí, pred študentskými domovami, ale i pred Domom Matice slovenskej v Nitre.

Už po štvrtý rok sme v spolupráci s Mestskými službami Nitra a za podpory Dalibora Repu zorganizovali podujatie Stavíme my máje. Na podujatí sa zúčastnili žiaci 1. stupňa zo ZŠ Cabajskej, žiaci 3. ročníka zo ZŠ kniežaťa Pribinu, ako aj ďalší žiaci, pre ktorých folklórne vystúpenie tradičných jarných hier pripravil DFS Fatranček pod vedením Edity Antalovej a Lucie Cibulovej. Deti sa mohli pripojiť k súboru a vyskúšať si detské hry našich predkov. Vystúpenia

detí spríjemnili chvíle i klientom Zariadenia sociálnych služieb Borinka.

Mladý smrek si deti zdobili samé s detskou radosťou a spontánnosťou, čo sa odrazilo na bohatosti a farebnosti mája. Keďže deti čoraz menej poznajú tradičné zvyky, pracovníčka domu MS si pre ne pripravila hádanky, v ktorých na obrázkoch rozoznávali jednotlivé zvyky a priradovali ich ku konkrétnemu ročnému obdobiu. Pri organizačnom zabezpečení akcie vďaka o ochotnú pomoc i Olge Haringovej, predsedníčke MO MS Janíkovce.

Matičiarci z MO MS Nitra – Klokočina, Dražovce, Janíkovce, Čakajovce, Veľké Zálužie či Lehota tiež udržiavajú tradíciu jarných zvykov a k 1. máju sa i vďaka nim

oživali jednotlivé obce stávaním májov.

Veronika BILICOVÁ

Pripomenuli si výročie tragickej smrti generála M. R. Štefánika Beh mládeže o Pohár Domu MS v Lučenci

Ani dážď neodradil účastníkov 17. ročníka Behu mládeže od vynikajúcich športových výkonov. Piatok 4. 5. 2012 privítal mladých bežcov zamračenou oblohou. A keď sa zhromaždenie, ako už tradične, zišlo pri soche M. R. Štefánika, poriadne sa rozpršalo.

A tak v symbolike prednesenej básne „...aj nebo zaplakalo...“ sme si pripomenuli 93. výročie tragickej smrti tohto uznávaného štátnika a politika, vedca a generála. O osobnosti M. R. Štefánika, ako významného spolutvorcu československej štátnosti, zazneli príhovory pani Alexandry Pivkovej, primátorky mesta Lučenec, a Ing. Aleny Rezkovej, riaditeľky Domu MS v Lučenci. Za tónov jeho obľúbenej piesne Keby som bol vtáčkom, v podaní spevokolu Ozvena, boli položené vence v pietnej spomienke. M. R. Štefánik miloval svoje rodné Slovensko,

dokázal byť silný a ist' cieľavedome za svojou túžbou. S vedomím Štefánikovo kréda a odkazu do budúcnosti: Veriť – Milovať – Pracovať sa niesol i

tento ročník vzácneho podujatia. V závere sa všetkým prítomným prihovoriť Pavol Baculík, viceprimátor mesta, ktorý tiež poprial súťažiacim dobré výkony

a vzhľadom na nepriazeň počasia informoval o ďalšom priebehu podujatia. Každý zaujal svoju pozíciu podľa inštrukcií a samotné športové zápolenie súťažiacich sa mohlo začať. Súťažilo sa v deviatich kategóriách. Prihlásilo sa 225 žiakov, študentov a 18 škôlkárov. Pietna spomienka bola sprevádzaná kvapkami dažďa, ale beh detí ulicami mesta sprevádzali už slnečné lúče. Všetci podali skvelé výkony, a tak odovzdávanie cien prebehlo vo veľmi pozitívnej atmosfére. Ocenenie súťažiacich vecnými cenami a diplomami sa uskutočnilo za účasti viceprimátora mesta a riaditeľky DMS, ako aj za prítomnosti Radovana Sojku, za CVČ Magnet, ktorý preteky organizačne zabezpečoval, a prítomný bol aj Pavol Urbančok, jeden zo zakladateľov podujatia a člen Výboru MO MS v Lučenci. Čo dodať? V daždi i za slnka, nálada bola výborná. A tak zostáva tešiť sa na ďalší, v poradí už 18. ročník tohto významného podujatia.

Alena REZKOVÁ

Majáles vo Vlachove

Uplynul rok a vo Vlachove bol opäť majáles. Je to preto, že mesiac máj je jedným z najkrajších mesiacov roka nielen čo do prírodnej scenérie, ale aj významnými spoločenskými udalosťami obyvateľov obce, a nakoniec sú aj významnými medzníkmi v živote nášho národa. Veď 1. máj ako Sviatok práce oslavovali generácie pred nami a niet pochýb, že tento sviatok by patrične oslavovala aj súčasná generácia, keby prácu mala. Trojnásobný význam má pre obyvateľov Vlachova 8. máj. Je to Deň víťazstva nad fašizmom, Dňom matiek a dňom založenia MO MS (8. 5. 1949). O každej udalosti toho dňa by sa dalo hovoriť veľa a s úctou. Organizátori majálesu, t. j. Obec Vlachovo a MO MS vo Vlachove sa však rozhodli na oslavu týchto dní pripraviť program „Lepšie zažať svetielko, ako preklínať tmú.“ Preto v programe dostali priestor mladé členky FS Stromiš pod vedením Janky Gallovej, mladí muzikanti hudobného krúžku pri Spoločenskom klube obce pod vedením Jana Galla, mladí sólisti L'H Gemerské hlasy, a to Petrik Geceľovský, Martinka Zagibová, ako aj Marienka Hlaváčová. Ozdobou programu boli Mrchane z Bánova, ktoré svetielko zažali a mužská spevácka skupina pri MO MS a JDS vo Vlachove, ktorí spoločne s L'H Gemerské hlasy svetlo zapálili. Veľkú radosť počas majálesu mali hlavne deti, ktoré využívali jazdu na koníkoch, hambálky, súťažili v rôznych disciplínach a dostali za to aj sladkú odmenu. Účastníci majálesu, ako aj účinkujúci si pochutili na dobrom „guláši“, ktorý navaril Zoltán Bolaček, a využili aj služby bufetu.

Organizátori ďakujú všetkým, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom pričinili o úspešný priebeh majálesu. Sú presvedčení o tom, že treba naďalej zažinať slovenské svetielka, aby nás bolo lepšie vidieť nielen doma, ale aj vo svete, aby sme viac znamenali. Takéto svetielka zažiarili aj 29. 4. 2012 na Národnej slávnosti na Devíne. Nebolo to inak ani na Medzinárodnom stretnutí zahraničných Slovákov v Slovenskom Komlóši – a boli sme pri tom. Takýmto svetielkom zažiaril aj náš organizovaný MO MS vo Vlachove v spolupráci s DMS v Rožňave a Obecným úradom vo Vlachove.

Ján KLOBUŠNÍK

Bystričania na Devíne

Dňa 29. 4. 2012 sme sa aj my matičiarci z Banskej Bystrice a okolia vybrali na Národnú slávnosť na Devín. Počasie bolo nádherné, a tak aj cesta rýchlo ubehla. S nadšením sme zastali pred kostolom v Devíne, kde sme videli už zástupy matičiarov zo všetkých kútov Slovenska, a začlenili sme sa do davu. Veľmi príjemne na nás pôsobila celková koncepcia akcie, nádherná myšlienka naplnená pôsobivým obsahom. Výborná organizácia, zaujímaví hostia a úprimné slová predsedu MS Mariána Tkáča prispeli k naozajstnému zážitku, ktorému dominovalo národné spolužitie, vŕchno slovo a radosť zo spoločného stretnutia. Ďakujeme za príjemne strávený deň a ten, kto nebol, môže ľutovať, pretože ako povedal L. Štúr: „...kým duch v národe, národ žije!“...tak Slováci, ctíme si národ svoj a pamätajme na jeho históriu, aby ten „duch“ bol večne živý.

Petra LESNÍKOVÁ

OČAMI MATICE

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Piliere nášho príbehu

Pred osemdesiatimi rokmi, 12. mája 1932, sa v Turčianskom Sv. Martine zišlo valné zhromaždenie Matice slovenskej, na ktorom odmietli Pravidlá slovenského pravopisu, ktoré vypracovala štátna pravopisná a jazykovedná komisia na čele s Čechom Václavom Vážnym. Matica tým uchránila Bernolákovu a Štúrovo dielo – spisovnú slovenčinu. Odmietla pravidlá, podľa ktorých sa mala presadiť rozkolísaná spisovná norma, vedome približujúca slovenčinu k češtine. Slováci mohli napríklad použiť slovo murár i zedník, január i leden.

V spomínaný májový deň roku 1932 sa na matičnej pôde postavilo 128 slovenských spisovateľov, redaktorov, publicistov proti Vážneho jazyku. Bol to ohromný krok k čistote slovenského jazyka i k slovenskej samobytnosti. Zjednotenie na matičnej pôde pokračovalo politickým zjednotením sa Hlinku a Rázusa, a to bol krok správnym smerom.

Každá spomienka má len vtedy cenu, ak je aj pripomienkou či návodom na konanie. Je dnes ohrozená slovenčina? Aj slovenčina, no najmä slovenskosť! „Naše“ médiám v štrbavej slovenčine podsúvajú neslovenský život. Živá nás príbehmi, ktoré nie sú naše a sú aj v absolútnom rozpore s našimi tradíciami. Čítal som o relatívne ľahkom umiestňovaní našich cenných papierov na finančných trhoch v USA, lebo – obdivujú náš slovenský príbeh.

Tak ten príbeh nezatajujeme, ukážeme jeho piliere, nedajme si ich ukradnúť!

Sme povinní presvedčať a presvedčiť príslušné orgány, že je najvyšší čas na zmenu vo verejnoprávných médiách! Ako je vôbec možné, že týždeň čo týždeň naši dobrovoľníci organizujú akcie najrozličnejšieho charakteru a naša televízia to ignoruje? Iste, potešia úspechy hokejistov na obrazovke, ale prečo nemá celé Slovensko vedieť a vidieť aj to, ako matičiari uctievať a udržujú naše tradície, piliere nášho príbehu?

PODPORTE NÁS!

Ročné predplatné 26 €
Polročné predplatné 13 €
Štvrťročné predplatné 6,50 €
Slovenské národné noviny si môžete objednať aj na tel. číslo 043 / 4012 837 a na adrese
snnredakcia@matica.sk

V SNN 20 si prečítate:

- Rozhovor s lekárom Ivanom Vulevom o jeho úspechoch v liečení rakoviny
- Kde sa nachádzajú korene Slovákov?
- O zámeroch vystavať baziliku Rastica Na Devíne
- Kauzu o predaji krvnej plazmy do zahraničia

O Z N A M

Vzhľadom na záujem mnohých čitateľov SNN uvádzame, že autorom fotografií z Národnej púte na Devín je fotograf Ladislav LESAY.

Od našich matičných prispievateľov z celého Slovenska Spod spravodajského pera

■ OTVORME SRDCIA MATKÁM

V pondelok 7. mája 2012 pripravil Žilinský Dom Matice slovenskej v spolupráci s Úniou žien Slovenska a Živenou, spolkom slovenských žien, v Žiline podujatie pri príležitosti Dňa matiek Otvorme srdcia matkám. Toto slávnostné podujatie sa konalo pod záštitou primátora mesta Žilina Igora Chomu v Mestskom divadle v Žiline. Zúčastnilo sa na ňom približne 300 matiek, starých matiek, ale aj detí a otcov. Matkám pri príležitosti ich sviatku zblahoželali hovorca mesta Pavol Čorba a riaditeľ DMS Žilina Branislav Kohút. Okrem malej pozornosti v podobe ručne zdobeného srdiečka – výrobku z dielne žilinskej Živeny – sa prítomní mohli tešiť zo skutočne pestrého kultúrneho programu. V ňom vystúpili študenti žilinského Konzervatória s hrou na akordeón, známa speváčka Renáta Čonková, Gymnasticko-trampolínový klub zo ZŠ Karpatská v Žiline. Veľký úspech zožali ľudovými piesňami Helena Záhradníková a Roman Bienik, ako aj Folklórny súbor Senior Oprášené krpce. Prijemným oživením atmosféry bolo tanečné číslo chalanov tanečného súboru Lentily či vystúpenie súboru Diana z CVČ Spektrum v Žiline. O dôstojný záver stretnutia sa postaral Miešaný spevácky zbor Trnovčan. Uvedomujeme si, že venovať našim matkám či starým mamám len jeden deň v roku by bolo skutočne primálo, ale tešíme sa, že takéto podujatia sú v Žiline už niekoľkoročnou tradíciou a vhodnou príležitosťou na vyjadrenie všetkého, čo v sebe skrýva to jednoduché slovo – mama...

Branislav KOHÚT

■ MLADOMATIČNÁ CHATA

Už piaty rok sa mladí matičiari z Lipovského Mikuláša stretávajú na chate nad obcou Jakubovany, aby tu zhodnotili svoju doterajšiu činnosť, naplánovali si nasledujúce aktivity, ale predovšetkým si oddýchli a utužili vzťahy v kolektíve. Pribeh Mladomatičnej chaty bol podobný ako každý rok: športové aktivity, prechádzky, zábava, ale aj diskutovanie na rôzne témy. V sobotné doobedie sa pripravoval matičný guláš, prípravu ktorého mal už tradične na starosti Róbert Janega. Po dobrom obede sa všetci členovia OMM vybrali na lúku pod Barancom, kde sa odohral neľútostný futbalový zápas, v ktorom vyhrali matičiari pod vedením tajomníčky OMM Ivanou Koreňovou. Počas nádherného sobotného dňa sa členovia OMM venovali aj prírode a symbolicky zasadili mladý stromček – náš slovanský symbol – lipu. A veru nie jeden, ale rovno šesť. Večer sme sa tešili predovšetkým na večeru. Hlavným kuchárom sa stal Jozef Sálus, a ten spoločne s Julkou Zlejšiou pripravili bryndzové halušky. Mladomatičná chata sa osvedčila predovšetkým v hľadiska lepšieho utužovania kolektívu, nadviazovania nových priateľstiev a hlavne ponúka možnosť diskusie na témy, na ktoré počas roku nie je dostatok času.

Marek NEMEC

■ PREDNÁŠKA O KLEMENSOVI

Pri príležitosti 195. výročia narodenia J. B. Klemensa členovia výboru MO MS v Žiline zorganizovali 3. 5. 2012 prednášku s názvom J. B. Klemens – slovenský Leonardo da Vinci a Žilina. Tento všestranne nadaný

maliar, sochár, stavitel, technik, vynálezca, archeológ, prírodovedec a učiteľ (preto je prirovnávaný k slávnomu učencovi z obdobia talianskej renesancie Leonardovi da Vinci), pôsobil dlhé roky aj v Žiline. Tu sa zachoval aj dom, v ktorom býval, kde je v súčasnosti pizzéria Trattoria. Je na škodu veci, že takýto významný človek nemá na svojom pôvodnom dome tabuľu, preto sme si ho chceli pripomenúť aspoň touto prednáškou. Už ako mladý prejavil výtvarný talent, s otcom maľoval obrazy, vyrábal koče i kostolné obrazy. Realizoval viaceré maľby i v žilinských kostoloch. Podľa jeho plánov uskutočnili opravu poškodeného vtedajšieho farského kostola (Katedrála Najsvätejšej Trojice). V Katedrále Najsvätejšej Trojice má tri obrazy a v Kostole obrátenia sv. Pavla (sirotárskom kostole) jeden obraz. Okrem výzdoby žilinských kostolov aktívne pôsobil aj pri stavbách mesta. Vypracoval projekt pivovaru a mestskej studne. To je len zlomok z jeho aktívnej činnosti, o ktorej prednášal Mgr. Štánský, riaditeľ Štátneho archivu v Žiline a člen MO MS v Žiline. Po pútavom výklade si návštevníci mohli pozrieť výstavu, ktorú otvorila táto prednáška a ktorá bude v Dome Matice slovenskej v Žiline počas pracovných dní prístupná pre verejnosť od 10:00 – do 16:00 h. Výstava mala trvať pôvodne do 18. mája 2012, ale pre záujem zo strany škôl bude predĺžená do konca mája 2012. Srdečne vás na ňu pozývame.

Zuzana MIŠKOVSKÁ

Nová webová stránka Matice slovenskej

Matica slovenská má od 31. marca 2012 novú webovú stránku (www.matica.sk). V porovnaní s jej predošlou verziou je podstatne prehľadnejšia, čomu prispieva aj rozdelenie informácií podľa krajov. Každý návštevník si môže nájsť informácie o udalostiach vo svojom regióne, pričom na úvodnej stránke nájde vždy aktuálne oznamy, vyhlásenia, ako aj dôležité informácie týkajúce sa Matice slovenskej.

Súčasná webová stránka spĺňa všetky štandardy stanovené Výnosom Ministerstva financií Slovenskej republiky z 9. júna 2010 č. MF SR 312/2010 o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy a zároveň kopíruje štruktúru stanov zo 17. septembra 2011. V porovnaní s predchádzajúcou webovou stránkou Matice slovenskej je jej novšia verzia prístupná aj pre nevidiacich a slabozrakých, ktorí používajú tzv. čítačky. Každý pracovník Matice slovenskej má zároveň pridelené nové emailové konto v tvare meno.priezvisko@matica.sk. Predchádzajúce emailové adresy však ostávajú i naďalej v platnosti. Prostredníctvom novej webovej stránky si môžete rýchlo a jednoducho objednať noviny, časopisy, ale aj knihy z produkcie Vydavateľstva Matice slovenskej. Veríme, že záujmu návštevníkov sa bude tešiť aj Matica TV, ktorá bude obsahovať upútavky na podujatia organizované Maticou slovenskou a tiež reportáže s nimi súvisiace. Priaznivcom Matice slovenskej tiež ponúkame možnosť pravidelného zasielania elektronických spravodajov, tzv. newsletterov. Maticu slovenskú nájdete aj na sociálnych sieťach Facebook, My Space, Twitter, ale tiež na YouTube. Priblížiť svoju činnosť, zatriktívniť svoje podujatia, udržať si a získať nových priaznivcov. Taký je cieľ Matice slovenskej, ktorú v týchto dňoch môžete nájsť na už spomínaných sociálnych sieťach.

Vyhrajte víkend budúcnosti s Toyotou Auris Hybrid!

Navštívte nás, otestujte ktorékoľvek z vozidiel Toyota podľa vášho výberu, predložte vyplnený kupón a vyhrajte! Všetky kupóny budú v žrebovaní a 3 víťazi sa môžu tešiť na skvelý víkend s novou Toyotou Auris Hybrid. Súťaž prebieha do 13. 5. 2012, tešíme sa na vás!

TOYOTA

VŽDY
LEPŠIA CESTA

Meno: Priezvisko:
Adresa:
Telefón: Súkromná osoba/firma:
E-mail: podpis:

Kombinovaná spotreba 3,8 – 4,0l/100 km a emisie CO₂ 89 – 93 g/km. Zobrazené vozidlo môže obsahovať prvky príplatkovej výbavy.

AWF Slovakia

autorizovaný predaj a servis Toyota

Mierová ulica 135
821 05 Bratislava
tel.: 02/45 52 55 73 – 5
e-mail: predaj@awf.sk
www.awf.sk

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Roman MICHELKO, Ján JANKOVIČ, Drahošlav MACHALA, Pavol MAČALA, Andrej STRÝČEK. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slpost.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciamy. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.